

laišķai lietuviams

liepa-rugp./july-august 1981

PANAIKINKIME GINTARINĘ UŽDANGĄ	217	Linas Sidrys
KAIP IŠLAIKYTI ŠEIMOS VIENYBĘ IR LIETUVIŠKUMĄ	219	Regina Šilgalienė
RYŠIO SU DIEVU MIGLOS	220	Anicetas Tamošaitis, S.J
PIRMENYBĖ ARTIMO MEILEI	224	Chiara Lubich
AUŠRININKAS MARTYNAS JANKUS	225	Jonas Miškinis
EILĖRAŠČIAI	227	Dalia Staniškienė
LAIŠKAS LIETUVIAMS IŠ ROMOS	228	Nijolė Jankutė
“LINŲ MŪKOS” RELIGINĖ IR KULTŪRINĖ GELMĖ	232	kun. V. Bagdanavičius
DIDŽIAUSIA PERGALĖ	240	Juozas Vaišnys, S.J.
ATVIRUMO VALANDĖLĖ	242	Gyd. A.A.
KOKIA AŠ LAIMINGA, KAD NENUŽUDŽIAU SAVO KŪDIKIO!	244	Vytautas Kasniūnas
TURINYS AR FORMA?	246	Alė Rūta
TĖVYNĖJE	247	Vytas Butvila
KALBA	250	Juozas Vaišnys, S.J.
TRUMPAI IŠ VISUR	252	J. Pr.

Šis numeris iliustruotas Romos vaizdais iš “Laiškų lietuviams” buvusios ekskursijos. Viršelio nuotrauka — Algirdo Grigaičio.

LAIŠKAI LIETUVIAMS (Letters to Lithuanians). Published monthly except July and August, **when** bi-monthly, by the Jesuit Fathers of Della Strada, Inc., 2345 W. 56th Street, Chicago, Illinois 60636. Yearly subscription \$8.00, single copy 80 cents. Second class postage paid at Chicago, Illinois, and additional mailing offices.

*religinės ir tautinės
kultūros žurnalas*

1981 / LIEPA - RUGP. / JULY - AUGUST / VOL. XXXII, NO. 7

PANAIKINKIME GINTARINĘ UŽDANGĄ

LINAS SIDRYS

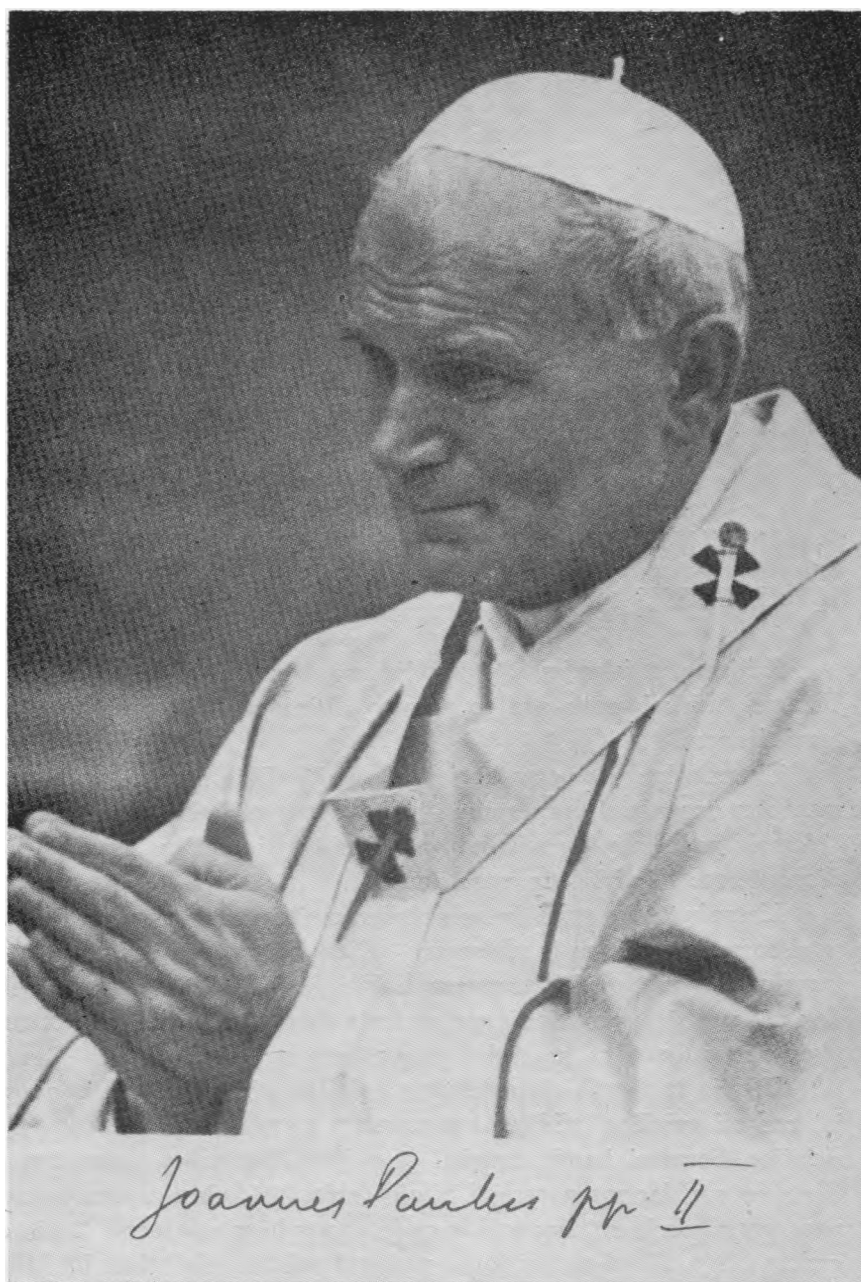
Skilimas, atsiskyrimas, nubyrėjimas yra organinio kūno mirties požymiai. Vieneto susiskaldymas yra to vieneto disintegracijos pradžia. Tai mes visi gerai žinome.

Žinome, kad tie patys gamtos dėsniai galioja ir žmonių sukurtom visuomeninėm organizacijom, tautom ir civilizacijom. Pačioj Evangelijoj parašyta: "Namai, padalinti — neišsilaikys". Romėnų imperijos svarbiausias politinis dėsnius buvo: "Padalyk ir nugalėk".

Lietuvių tauta prieš keturis dešimtmečius buvo rusų padalinta, išvaikyta, išbarstyta, atkirsta ir uždaryta — lietuviai atsidūrė Sibire, koncentracijos lageriuose, okupuotoj Lietuvoj ir išeivijoje. Kad lietuvių tauta išliko ir šiek tiek vėl susibūrė, yra vieningos tautinės dvasios išdava. Meilė Lietuvai jungė visus tikrus lietuvius, nežiūrint geografinių nuotolių.

Išeiviją ir tėvynę vis tebeskiria geležinė uždanga. Tačiau nuostabi ironija, kad tai geležinei uždangai pastaruoju metu truputį prasiskyrus, kai kurie išeivijos lietuviai bandė nuleisti savotišką, lietuvišką "gintarinę uždangą". Gintarinės uždangos statytojai bijojo turėti bet kokių asmeniškų ryšių net su pavergtom giminėm, lyg toji vergija anuos būtų užkrėtusi kokia nors nepagydoma liga. Išeivijos kai kurie vadovai pabūgo užsikrėsti šia "liga". Užuoat galvojė, kaip pasinaudoti naujom aplinkybėm pavergtiesiems padėti, kaip jiems trokštamų vaistų nunešti, šie "daktarai" paskelbė Tėvynei visuotinę karantiną, drausdami keliones į okupuotą Lietuvą.

Pirmasis gydymo principas yra "nedaryk žalos". Pasitaiko, kad per didelį gydymą daktaras pacientą patsai numarina. Šie gero norintys tautiečiai gydytojai nesuprato, kad išeivijos jaunimui būtina aplankyti antrąją tautos pusę, būtina užmegzti asmeniškų draugystės ryšius su okupuotos Lietuvos

Popiežius Jonas Paulius II. Šių metų gegužės mėn. 13 d. "Laiškų lietuviams" ekskursijos dalyviai buvo akivaizdiniai liudininkai to skaudaus įvykio, kai buvo pasikėsinimas prieš popiežiaus gyvybę. Šis įvykis yra aprašytas 228 psl.

jaunimu, būtina susipažinti su dabartinės vergijos sąlygomis ir su lietuviškosios liaudies rūpesčiais. Visa tai yra būtina, kad išeivijos ir Lietuvos jaunimas išlaikytų vieningą tautinę dvasią.

Labai apgailėtina, kad gintarinės uždangos statytojai taip užsihipnotizavo dėmesiu rusui okupantui, kad pamiršo, jog už tų uždangų yra dar ir pavergti lietuviai. Gaila, jog pamiršo, kad katalikiškasis gailestingumo principas taipgi ragina „aplankyti pavergtuosius kalėjime“. Negerai, kad nevykusios uždangos statyba suskaldė išeivijos visuomenę. Gaila, kad lietuviškoji išeivija pradėjo naudotis uždangos nuleidimu, ta totalitarinių valstybių priemone.

Blogiausia, kad sąmoningasis lietuviškasis jaunimas, kuris dabar teisėtai važiuoja į Lietuvą aplankyti giminių ir „atsilietuvinti“, dar turi prasimušti pro dvigubą barjerą. Dėl mūsiškių sudarytos gintarinės uždangos jaunimas negali tinkamai išstudijuoti geležinės uždangos, negali atidžiau kelionei pasiruošti. Savaime aišku, kad yra kliūčių, einant per muitinę, kad yra komunistinės propagandos pavojus, kad giminės ne visuomet drįsta atvirai kalbėti, kad lankytojas yra saugumo sekamas ir kad kai kuriems saugumas ruošia spąstus. Visos šios aplinkybės ir galimos kliūtys turėtų būti žinomos ir jaunimo apsvaistytos. Deja, taip dabar nėra.

Dėl gintarinės uždangos sudarytos painiavos, nors nemažai jaunimo į Lietuvą nuvažiuoja, tačiau sugrįžę apie tai viešai nekalba. Nepasidalina įspūdžiais. Neperduoda savo patirties. Kiti nuvažiavę padaro tas pačias klaidas. Šioji tylą užkrečia kitus sovietų sistemos nežinomumo baime. Užuo pasielgę kaip laisvi žmonės, kurie žino savo teises, mūsų jaunimas dažnai pasielgia kaip susikūprinęs, palūžęs gulago kalinys, kuris visko bijo.

Atėjo laikas organizacijų vadams prisipažinti, kad jų išbandytas karantinas neefektyvus. Kiauras karantinas yra daug blogesnis negu joks karantinas, nes ligos tada plečiasi slapčia. Išeivijoje atsirado naujos ligos: nebylumo liga, paslaptinumo liga, nepasitikėjimo liga, baimės liga. Šios ligos

kenkia jaunimo vieningumui, ardo solidarumą. Jaunimas reikalauja, kad organizacijų vadovai atšauktų šį kelionų karantiną, panaikintų gintarinę uždangą ir sušauktų konferenciją, kuri išstudijuotų šių kelionių pavojus ir nustatytų apsaugojimo gaires.

Redakcijos priedas. Šį dr. Lino Sidrio straipsnį persispausdinome, jam ir „Draugui“ sutinkant, iš š.m. birželio mėn. 20 dienos „Draugo“, nes manome, kad jis labai aktualus, blaiviai parašytas, argumentai paprasti, bet labai stiprūs. Kiekvieną protaujantį žmogų jie turėtų įtikinti, priversti apsigalvoti ir pasukti čia siūlomu teisingu keliu.

KAIP IŠLAIKYTI ŠEIMOS VIENYBĘ IR LIETUVIŠKUMĄ?

(„Laiškų lietuviams“ konkurse IV premiją
laimėjęs rašiny)

REGINA ŠILGALIENĖ

Šių dienų pasaulis, materialškai nusiteikęs, žada mums laimę, siekiant daiktų, o ne idealų. Žmogiška savybė — daug turint, vis dar trokšti daugiau. Juk reklamos, televizija kasdien žmogų vilioja. Turėdamas tai ar tai, tu būsi laimingas ir tik tada laimingas. .. Manytum, žmogus, Amerikoje apsieis apsuptytas tokios didelės gerovės, turėtų būti labai laimingas. Tačiau atvirkščiai. Ta gerovė sukelia neigiamus jausmus — nepasitenkinimą, pavydą, pasimetimą.

Šis pasaulietiškas nusiteikimas (ypač Amerikoje) yra palietęs ir mūsų lietuvių šeimas. Gyvas tautiškumo jausmas lyg ir turėtų sukelti idealistiškesnius jausmus mūsų visuomenėje. Tačiau ir jis yra sutriuškintas šių dienų sekuliarizmo. Šeimos vienybės stoka šių dienų pasaulyje — tai pasekmė taip materialistiškai nusiteikusių visuomenės.

Nežiūrint išimčių, kurių tikrai negalime paneigti, galima konstatuoti, kad mano kartos šeimos (35-45 metų amžiaus) dažnai sukurto dviejų aukštesniuosius mokslus baigusių individų. Šeimos galva dažniausiai

gauna pasigėrėtiną uždarbį. Tačiau moterų teisių sąjūdis yra sukrėtęs pasaulį. Moteris yra raginama "atrasti save", būti individu — o tai juk atrasi profesinėje, o ne šeimyninėje plotmėje. Lietuvė moteris taip pat pajuto šio sąjūdžio šauksmą. Ne viena, apleidusi šeimos židinį, ieško savęs šiame materialiniame pasaulyje.

Maria von Trapp, kurios gyvenimas atvaizduotas filme "Sound of Music", vienoje savo kalboje yra pasakius, kad didžiausia Amerikos tragedija — tai abortai ir motinų įsijungimas į darbo jėgą. Ar ne per anksti apleidžiame šeimos židinį? Didelės mūsų jaunųjų šeimų dalies vaikai auginami į pensiją išėjusių močiucių. Nenorėčiau teigti, kad moteris visam savo gyvenimui užsidarytų savo namuose. Tačiau ar ne per greit skubame į tą pasaulį? Moteris juk šeimos širdis. Sunku jai pajusti šeimos kasdieninį pulsą, kai reikia pačiai skubėti dirbti. Dažnai atsiranda barniai, nesantaika. "Passages" autorė Gail Sheehy aiškina, kad moteris staiga pradeda vystytis kaip tik tuo metu, kai vyras pasiekia savo pusamžio krizę ir pasijunta lyg gyvenimo vidurkelyje. Prasideda konkurencija.

Moteris, būdama šeimos širdis, turėtų būti namų ramstis, raminanti dvasia. Vaikai, sugrįžę į namus, turėtų rasti šiltą prieglobstį, o vyras — raminančią aplinką. Bet priešingai — šių dienų šeimos sugrįžta į savo namus, dažnai tuščius, kur ant stalo dar laukia neplautos pusryčių lėkštės. . .

Yra išimčių, tačiau taip greitas moters įsijungimas į darbo jėgą — tai ne reikalo ar didelio idealistinio užsimojimo pagrįstas žingsnis. Dažnai tai tik gero gyvenimo siekimas. Juk tas "extra uždarbis" suteikia tiek malonumų: puošnūs namai, sklidinos drabužinės, slidinėjimo iškylos, vaikų žaislų krautuvės... Gero gyvenimo siekimas — tai žmogiška savybė, tačiau šių dienų pasaulyje "ponas pinigas" yra pasidaręs mūsų dievikas.

Dažnai moteris pasiteisina, jog einanti dirbti, kad namie neįsijaučianti dvasinio pasitenkinimo. Graudu, kiek yra nuvertintas motinos pašaukimas. Ne vienoje šeimoje, ki-

lus barniams, vyras drebtelia: "Tu per dieną nieko neveiki, tik namie sėdi".

Norėdami išlaikyti darnų šeimos gyvenimą, ir vyras, ir žmona turi vienas kitam pajusti pagarbą. Nereikia stebėtis, kad moteris pasijunta užgauta, jeigu ji nėra įvertinta.

Lietuviškumas taip pat labai nukenčia mūsų jaunose šeimose, pagrįstose materializmu. Uždirbam tokius gražius pinigus, bet su jais sunkiai skiriamės. Savo egoistiniams tikslams visuomet jų turime, tačiau dažna šių dienų jauna lietuviška šeima neprenumeruoja jokio lietuviško laikraščio, neaukoko lietuvių organizacijoms, nebesirūpina lietuviškų parapijų išlaikymu. Abiem dažnas pasiteisinimas — nėra laiko.

Savo vaikuose tautiškumą galime išugdyti tik gražiu pavyzdžiu. Kartu su vaikais veikdami organizacijose, mokyklose, sambūriuose, pajusime savo skirtingus gyvenimo tikslus. Nepasimeskime tame dideliame Amerikos katilė, pasiskyrę savo gyvenimo tikslu materialinę gerovę. Atvažiuavę į šį kraštą, gyvenome labai kukliai, tačiau šeimose nesijuto tos tuštumos, nesantaikų, nutautilimo, kuo dabar taip visi nusiskundžiame. Ar nebuvome laimingesni, mažiau visko turėdami?

RYŠIO SU DIEVU MIGLOS

ANICETAS TAMOŠAITIS, S.J.

Lietuviai turėtų būti dėkingi Apvaizdai, kad jų tautai, šalia kitų didelio kalibro žmonių, yra davusi dr. Antaną Maceiną, kuris yra mums šviesos nešėjas savo filosofiniais, visuomeniniais, pedagoginiais, religiniais, poetiniais ir kitokiais raštais. *Krikščionis gyvenime* knygų serijos leidėjai 1976 m. parūpino mūsų tautiečiams 1-ją dalį jo veikalo *Religijos filosofija*. Vienas *Laiškų lietuviams* skaitytojų, traukliai paveiktas ten aprašomo santykio tarp Dievo ir žmogaus, yra drauge pajutęs, kad čia jam kai ką ryškiai žvelgti kliudo į protą užklįstančios miglos. Bus perrašytas jo trumpas laiškas, prašantis tas

miglas nuginti šalin. Kai kuriems skaitytojams, ypač nesusipažinusiems su anuo veikalu, gali ne viskas būti iškart šimtu procentų aišku, apie ką laiške kalbama. Reikals turėtų lengvai išryškėti, kai netrukus bus glaustai pateiktas prof. Maceinos dėstymas.

Klausėjas, kaip tuojau matysime, teiraujasi apie du dalykus: Senojo testamento Dievą ir Švč. Trejybę. Pirmojoje dalyje sako, kad pagal veikalą išeitų, jog Senojo testamento Jahvė nėra religijos Dievas. Ar tai gali būti? Antrojoje klausimas toks: kaip mano santykiai su Dievu gali būti tarp mudviejų, jei jis, būdamas Trejybė, yra keli asmenys? Pats laiško tekstas toks:

"Perskaitęs Antano Maceinos *Religijos filosofiją*, radau patraukliai aprašytą susitikimo su Dievu būdą Tu—Tu santykiu. Tu—Tu santykis tarp Dievo ir žmogaus yra galimas tik tuo atveju, jei Dievas pripažįstamas asmeniu. Tas viskas suprantama. Bet Maceina rašo: 'ir asmeninis Dievas nėra religijos Dievas, jeigu jis yra žmogui tik kitas Aš' (177 psl.). Senajame testamente Dievas yra 'Aš Viešpats'. Išeitų, kad Jahvė nėra religijos Dievas. Ar taip gali būti?

Man, katalikui, teologijos mokslų nepažįstančiam, liko nesuprantama, kaip Trejybė gali tuo būdu santykiauti su žmogumi. Kad ir vienas yra mūsų Dievas, bet trijuose asmenyse. O Tu—Tu santykis yra įmanomas tik tarp mudviejų. Mūsų religijos Dievas nėra asmuo, o Trejybė, todėl ir Tu—Tu santykis su Dievu lieka nebe toks aiškus, kaip iš karto gali pasirodyti.

Ilgą laiką laukiau, kada pasisakys koks nors teologas tais reikalais kaip kritikas, bet man nieko neteko aptikti spaudoje. Todėl ir prašau Gerb. Redakciją, kad ji pasirūpintų atitinkamu straipsniu ir paaiškintų, kaip šias vietas reikia suprasti".

Asmuo, kuris to teiraujasi, yra aukštųjų mokslus baigęs teisininkas, rašytojas ir visuomenininkas. Džiugu, kad tokie žmonės stropiai siekia ugdyti savyje religijos šviesą. Gal būtų buvę tikslingiau prašyti patį autorių, kad paaiškintų savo veikalo vietas, kurios kelia klausimų? Bet dėl kokių nors priežasčių norėta, kad aiškintų kitas. Kaip

iš laiško pabaigos matyti, lyg ir laukiama apie jas kritiško pasisakymo. Čia bus pabandyta šio nuoširdaus teiravimosi nenuvilti, bet be prof. Maceinai adresuojamos kritikos, nes anose knygos vietose atrodo šauniai išdėstyta tiesa, kuriai kritikavimas (imant jį kliaudų nurodymo prasme) tiek tereikalingas, kiek šuniui penkta koja.

Čia galima pridėti, kad prof. Maceinos raštams būdingas plačiai siekiantis žingsnis, giliai skrodžiantis žvilgsnis ir taikliai išreiškiantis žodis. Tai itin ryšku šame *Religijos filosofijos* veikale. Matome autorių ten žinoviškai einantį per atsiradusius įvairių aiškinimų laukus ir nurodantį, prie ko kiekvienam išvestas klaidingas kelias, nors pirmu žvilgsniu apgaulingai žavus, galų gale logiškai priveda. O jo plunksna ir problemas, ir šiuos klystkelius, ir tikrąją kryptį mums dėsto su tokiu aiškumu, koks tik nedaugeliui teduotas. Kaip sakytą, čia dera visų pirma pateikti ano dėstymo santrauką, kad būtų ryškiau, apie ką reikalas sukasi.

Religija yra Dievo ir žmogaus santykis. Tad religijos filosofija reiškia šio santykio gvildinimą. Dievas jos svarstomas kaip *religijos* Dievas, taigi ne savyje, o ryšyje su žmogumi. Vienas pirmutinių šios filosofijos uždavinių yra atskleisti tikrąją religijos Dievą, nes žvilgsnis į žmoniją rodo, kad joje kursuoja arba yra kursavusios labai nevienodos Dievo sampratos. Pagrindinis matas spręsti apie tų sampratų vertę yra garbinimas, nes jame giliausiai reiškiasi Dievo ir žmogaus santykis.

Iš tikrųjų niekur kitur neregėti taip aiškiai, kas yra žmogus Dievui ir Dievas žmogui, kaip garbinime. Juk jeigu prašydamas, dėkodamas, gailėdamasis ir atgailaudamas žmogus yra daugiau ar mažiau atsikreipęs į kurį nors dalyką, kuris nėra Dievas (į savo gyvą ar mirusį artimą, į kūną, sveikatą, savęs aprūpinimą, savą kaltę), tai garbinime jis visas yra susitelkęs tik aplink Dievą. O pats žmogus, garbinime atsijęs nuo savo reikalų, rūpesčių bei lūkesčių, irgi stovi prieš Dievą tik kaip žmogus gryna savo esme. Abu religijos poliai — Dievas ir žmogus — garbinime susitinka vienas su antru pačia

savo artybe, nes susitinka tokie, kokie jie yra vienas antram, o ne kam nors trečiajam.

Susitikdamas su Dievu tik kaip su Dievu ir išskleisdamas prieš jį save tik kaip žmogų be jokio trečiojo prado, žmogus patiria, kad Dievo akivaizdoje jis yra niekybė, kad Dievas jį patį grindžia kaip būtis. Tai išeina aikštėn pačiame mūsų elgesyje. Antai garbindamas žmogus taria Dievą įvairiais vardais, ir šie visi išreiškia buvimą (Tu vienas šventas, Tu visagalis, Tu esi nuo amžių...). Bet jis nutyli save, tarsi jo paties visai nebūtų. Tačiau, nulinkęs prieš Dievą kaip niekybė, garbinime žmogus taip pat prieš jį atsitiesia kaip vertybė. Būdamas iš nieko kilęs kaip kūrinys, žmogus iš savęs yra niekas. Bet savo grindžiamuoju kūrimo aktu Dievas jį yra padaręs vertingiausiu iš visų būtybių — asmeniu. Todėl garbinimas visada prasiveržia džiūgavimu: pastatytas visos kūrinijos priekyje ir jai atstovaudamas, žmogus ne tik pats gieda Dievui himną, bet kviečia giedoti ir kitus pasaulio padarus, kaip gražiai nusako 148 psalmė arba trijų jaunikačių giesmė Danieliaus knygoje. Trumpai, sklaidydami protu garbinimo sąvoką, jame randame du esminius bruožus: *buvimo* plotmėje, arba ontologiniu požiūriu, žmogus prieš Dievą stovi kaip niekybė, bet *visatoje užimamos vietos* laipsniu, arba antropologiniu požiūriu, jis yra kilnybė. Todėl garbinimas ir virsta matu tikrajai religijos Dievo sampratai: tikrasis Dievas yra tasai, prieš kurį žmogus gali nusilenkti kaip ontologinė niekybė ir atsitiesti kaip antropologinė kilnybė.

Taip paaiškinęs Dievo garbinimą, prof. Maceina eina juo matuoti žmonijoje susikūrusių Dievo sampratų, kurių svarbiausias rūšis nurodo.

Vieniems Dievas tėra *žmogaus sąmonės turinys*, kurio neatitinka jokia tikrovė anapus mūsų vidaus. Į šitokį Dievo supratimą vis stipriau linksta modernusis mąstymas. Jo pradininkas yra praėjusiam šimtmečiui gyvenęs Liudvikas Feuerbachas, kuris pateikė visiškai naują Dievo idėjos aiškinimą: Dievas — tai mūsų sąmonėje glūdintis žmogaus esmės idealas, tik klaidingai projektuotas į

išorę kaip kita būtybė, esanti šalia ar viršum mūsų. Žmogus turįs suprasti savo klaidą ir religijos objektą regėti nebe už savęs, bet savyje. Tad religija yra žmogaus santykis su savimi pačiu. Eidama lygiagrečia kryptimi, vadinamoji vertybių filosofija, kuri išsivystė po Pirmojo pasaulinio karo, Dievą suvedė į vertės matmenį žmogaus sąmonėje: Dievas tik tiek yra, kiek jo idėja man vertinga. Pagaliau naujausia šios linkmės atšaka stengiasi nukelti Dievą į žmogaus dvasioje suvoktą daiktų prasmę. Visose šiose sampratoje Dievas yra tolygus žmogaus sąmonės turiniui. Todėl galima, kaip prof. Maceina nurodo, apskaičiuoti ir tokio Dievo "amžių": Dievas atsirado, atsiradus žmogaus sąmonei, ir išnyks, tai sąmonei išnykus...

Kiti pabrėžia Dievą kaip *tikrovę, nepriklausomą nuo sąmonės*. Bet ši tikrovė dar nėra tuo pačiu asmeninė, nes gali būti suprantama ir kaip *daiktinė*. Pavyzdžiui, panteizme Dievas sutampa su pasauliu, visata, taigi yra ne asmuo, o daiktas, nors ir didžiulis. Neasmeninės tikrovės būdu Dievas taip pat mąstomas, kai jis tapatinamas su kokia nors anapus sąmonės buvojančia bendrine kategorija, kurių šiandien plinta dvi: *paslaptis* ir *pilnybė*. Aišku, esama dar vienos sampratos — tos, kurioje už sąmonės esanti tikrovė vėl laikoma *asmeniu*. Netgi čia, kaip netrukus bus nurodyta plačiau, galima į Dievą žvelgti dvejopai: arba kaip priešpriešais esantį ir bauginantį kitą Aš, arba kaip artimą ir mylimą manąjį Tu.

Kokie išeina rezultatai, prie šių įvairių Dievo sampratų pridėjus nurodytą garbinimo matą? Dievas, suprantamas vien kaip žmogaus sąmonės turinys, be anapusinės tikrovės, negali būti tikras religijos Dievas, nes čia visu ryškumu iškyla aikštėn tokio Dievo priklausomumas nuo žmogaus. Kaip žmogus gali prieš tokį Dievą stovėti kaip niekybė? Juk čia ne Dievas grindžia jo buvimą, bet jis pašaukia Dievą būti — tuo, kad jį mąsto, jo trokšta bei ieško. Toliau, Dievas, suprantamas kaip tikrovė, buvojanti anapus sąmonės, tačiau ne asmeninė, o daiktinė, irgi negali būti tikras religijos Dievas,

nes čia žmogus kaip asmuo darosi pajungtas daiktui, laisva būtybė — akiai būtinybei, kuri yra daiktiškumo pasekmė. Tokio Dievo žmogui vertai garbinti neįmanoma, nes prieš jį neatsitiesia kaip antropologinė kilynė. Tad religijos Dievas tegali būti asmuo.

Bet jau nurodyta, kad kitas asmuo gali santykiauti su manimi dvejopu būdu: arba kaip kitas Aš, arba kaip manasis Tu. Kur asmuo stovi prieš mane kaip kitas Aš, jo žvilgsniui esu objektas ir tuo pačiu pažemintas. Kitas Aš tuo savo žvilgsniu yra savotiškas mano tikrojo buvimo vagis, nes mane nuasmenina, perkeldamas į objekto plotmę. Savaimė aišku, lygiai taip elgiuosi ir aš su kitu Aš. Dostojevskio romanas *Velniai* yra literatūrinė tokio santykio išraiška: čia vienas veikėjas naudoja kitą kaip objektą saviems planams bei savoms idėjoms. Kur santykiaujama šiuo būdu, ten vienas Aš daro save viršesnę už antrą, jį nuslėgdamas. Iš to kyla nejauki įtampa, netgi kova.

Suvis skirtingai dalykai stovi, kai asmuo, su kuriuo santykiauju, yra ne kitas Aš, bet manasis Tu. Šie du žodžiai *manasis Tu* papildė vienas antrą, išreikšdami džiugų glaudumą. *Tu* ženklina artimumą, nes juo paprastai tesikreipiu į asmenį, kurį su manimi sieja ypatinga draugystė. *Manasis* nurodo savęs dovanojimą, nes tik šiuo būdu asmuo laisvai tegali būti kito. Tad sakytina, jog kitas Aš tampa manuoju Tu, atiduodamas man patį save. Kol žmogus pasilaiko save tik sau, tol jis yra tikrai kitas Aš. Tik tada, kai atsiskleidžia kitam, įsileidžia jį į save patį, atiduoda kitam visą save — ne kaip savininkui, o kaip bendro būvio dalyviui — ir kai kitas elgiasi lygiai taip pat, dingsta Aš—Aš ir gimsta Tu—Tu santykis. Aš—Aš reiškia buvimą *šalia* vienas antro, o Tu—Tu rodo buvimą *drauge* ir viskuo dalijantis. Nejaukumas, būdingas Aš—Aš santykiui, čia pakeistas džiaugsmo; aną santykį lydinti įtampa ar net kova čia dingusi, nes abu asmenys rišami meilės.

Šis skirtumas reikšmingas ir Dievo—žmogaus santykiui. Žmogus, išsivysčius jo savimonei, pajunta save kaip giliausią ir ne-

lygstamą vertybę. Todėl tik Dievui kaip savajam Tu jis tegali nusilenkti, tik Dievą kaip savąjį Tu tegali garbinti, neišduodamas savo žmogiškojo orumo ir nepažemin-damas savojo asmens dieviškojo asmens aki-vaizdoje. Tad ir asmeninis Dievas nėra religijos Dievas, jeigu jis yra žmogui tik kitas Aš.

Su paskutiniame sakinyje išreikštu dėsniu atvažiuojame prie laiško rašytojo dvasioje kylančių miglų apie Senajame testamente turėtą Dievo sampratą. Joje nestinga žvilgsnio į Dievą kaip kitą Aš. Klausėjo žodžiuose jaučiamas baimingas abejojimas dėl reikiamos daryti išvados: išeitų, kad Senojo testamento Jahvė nėra religijos Dievas; bet ar tai gali būti?

Kodėl gi tokia išvada turėtų baiminti? Juk jei Senojo testamento žmonės būtų tobulai suvokę Dievą, tai visai nebebūtų buvę reikalinga į žemę atėjusiam Kristui ko nors mūsų apie jį bemokyti. Pats Kristaus atneštas apreiškimas rodo, kad Dievo samprata Senajame testamente dar buvo stokojanti — ir ne vieno kito nereikšmingo priedo, o esminio persiorientavimo pačioje Dievo ir žmogaus santykių sąvokoje. Iš tikrųjų Kristaus įsikūnijimas iš meilės žmogui buvo bene svarbiausias veiksnys vystyti žemės asmens savimonei, pamatant save kaip nelygstamos vertės būtybę paties Dievo akys ir todėl nebegalinčią su juo būti deramai jungiamos kito Aš santykio, bet vien manoją Tu.

Laiško rašytojas taip pat nurodo, kad jo mintyse Tu—Tu santykis tarp Dievo ir žmogaus darosi nebeaiškus dėl Trejybės. Juk jei Dieve yra ne vienas asmuo, bet trys, kaip mano santykis su juo begali būti tarp mudviejų?

Tokio nebeaiškumo gal svarbiausia priežastis yra žmogaus proto ribotumas aprėpti Dievo plotmės dalykams, ypač paslaptims. Paimkime palyginimą iš žemiškosios plotmės. Ar daug galima penkerių metų vaikui išaiškinti atominės fizikos dėsnius? Kai ką — taip, viską — nė iš tolo, nes tokiam amžiui stinga reikiamų žodžių bei pačių sąvokų. Dėl to trūkumo jis aiškinamo dalyko pa-

jėgia, galima sakyti, tik palaižyti. O mūsų ribotam protui iki Dievo paslapčių yra dar gi didesnis atstumas, negu penkerių metų vaiko supratimui iki atominės fizikos. Turbūt prisimename legendą, kaip šv. Augustinui buvo parodyta, kad žmogus, norintis savo proto sąvokomis perprasti ir išreikšti paslaptingą Švč. Trejybę, yra panašus į vaiką, kuris su sraigės kiauteliu rankytėje ant jūros kranto tariasi galėsiąs išsemti vandeną.

Kadangi mūsų žmogiškojo supratimo kaušelis neproporcingas samstyti Dievo paslapčių gelmėms, tai ir nederėtų tvirtinti, kad jose gali ar negali būti. Jei kas atrodo negalima žemės sąvokomis, tai dar nereiškia, jog toks dalykas neįmanomas Dieve. Pavyzdžiui, mums atrodo suvis negalima, kad trys skirtingi asmenys — sakysime, Jonas Petras ir Tadas — būtų vienas ir tas pats žmogus. O Dieve trys asmenys — Tėvas, Sūnus ir Šv. Dvasia — yra vienas ir tas pats Dievas. Vadinas, žmogiškosios sąvokos ne visada geros matuoti, kas kiek yra Dieve. Todėl nederėtų tvirtinti, kad negali būti Tu—Tu santykio tarp žmogaus asmens ir triasmenio Dievo.

Iš tikrųjų labai svarios priežastys verčia teigti kaip tik priešingą dalyką: tokio santykio buvimą. Jų galima nurodyti tris: Bažnyčios elgesį, Kristaus žodžius ir neigiamas pasekmes. Viena, Bažnyčia, nors moko, kad Dieve yra trys asmenys, savo maldose į jį kreipiasi vienskaita: Tu. Antra, iš Kristaus žinome, jog dieviškieji asmenys, nors trys, yra kartu ir viena. "Aš ir Tėvas esame viena", sako jis šventyklos pašventinimo iškilmėse (Jn 10,30). Taip pat žinome, jog viena jie yra tokiu laipsniu, kad vienas asmuo tiesiog yra kitame. "Visas Sūnus yra Tėve, ir visas Tėvas Sūnuje", taikliai sako vienas brevijoriaus himnas, aidėdamas Kristaus žodžius už Paskutinės vakarienės stalo, jog jis yra Tėve, ir Tėvas yra jame (Jn 14, 10-11; 17,21). Ar apie santykį tarp manęs ir to, kas viena, negali ir neturi būti sakoma, jog jis yra tarp mudviejų? Trečia, tuojau kyla blogos pasekmės, kai norime Dievo ir žmogaus ryšį išreikšti kaip kitaip, negu

Tu—Tu santykiu, nes neišsaugoma arba tai, kas mums žinoma apie Dievą, arba apie žmogų, arba apie abu kartu. Gal dėl triasmeniškumo Dieve sakyti, kad santykis turėtų būti ne Tu—Tu, bet Tu—Jūs? Bet tokia daugiskaita ir griaua Dievo vienumą, ir toli gražu neišreiškia intymaus glaudumo, esančio tarp žmogaus ir Dievo. Sakyti, kad Dievo santykis su žmogumi yra kito Aš, absoliučiai nieko neišsprendžia, nes palieka tris asmenis, išreikštus vienskaitiniu Aš, tik įneša kirtimąsi su žmogaus nelygstama kilnybe. Kitos galimybės neša dar blogesnes pasekmes, nes kas gi belieka: arba Dievą laikyti neasmenine tikrove, arba vien žmogaus sąmonės turiniu?

Vadinas, išmintingiausia mums yra pripažinti savo proto ribotumą Dievo paslapčių gelmėms aprėpti ir žmogiškųjų žodžių skurdumą joms tinkamai išreikšti. Tai turėtų būti dar viena priežastis mūsų dėkingam ir džiugiam stebėjimuisi amžinuoju Dievo planu — apglobti neišsakomos meilės dalijimuisi būtybes, kurių galia pažinti ir mylėti, palyginta su jo gausa, tėra kaip užsimintoje legendoje sraigės kiautelis prieš okeaną.

PIRMENYBĖ ARTIMO MEILEI

CHIARA LUBICH

"Aš noriu pasigailėjimo, o ne aukos" (Mt 9,13).

Ar atsimeni, kada Jėzus ištarė šiuos žodžius? Ogi kai sėdėjo už stalo svečiuose, kur kai kurie muitininkai ir nusidėjėliai buvo su Juo drauge. Tai pastebėję fariziejai sakė Jo mokiniams: "Kodėl jūsų Mokytojas valgo drauge su muitininkais ir nusidėjėliais?" Jėzus, išgirdęs tą priekaištą, tarė tuos žodžius: "Eikite ir išmokite, ką reiškia: aš noriu pasigailėjimo, o ne aukos". Jėzus cituoja pranašo Ozėjo pasakymą ir taip parodo, kad Jam patinka jo išreikšta mintis. Ir pats Jėzus veikia pagal tą taisyklę. Tatai išreiškia meilės pirmenybę prieš kitus potvarkius ir įstatymus.

Tai toji yra krikščionybės naujiena. Jėzus atėjo pasakyti, jog Dievas nori, kad pirmoje vietoje turėtume meilę ir kad tokia Dievo valia buvo pareikšta Šv. Rašte, kaip įrodo pranašo Ozėjo žodžiai. Meilė kiekvienam krikščioniui yra gyvenimo programa, pagrindinė jo veikimo taisyklė ir įstatymas. Meilė visada turi turėti pirmenybę prieš visus įsakymus. Artimo meilė turi būti tvirtas pagrindas. Ant jos gali teisėtai statyti visus kitus įsakymus ir potvarkius. Jėzus nori, kad meilė ir pasigailėjimas būtų Jo pažymys. Dėl to ir Dievas turi būti taip suprantamas. Yra skirtingas Dievo supratimas Senajame ir Naujajame įstatyme. Fariziejams Dievas buvo daug reikalaujantis. Dėl to reikią aklaui klausyti ir raidiškai vykdyti įsakymus. O Jėzus pasakė, kad Dievas yra gailėstingas ir myli visus. Leidžia saulei šviesti ir lietui lyti ant gerųjų ir ant blogųjų. Kadangi Jėzus myli visus, tai nebijo bendrauti su nusidėjėliais, ir tuo parodo, koks yra Dievas. Jei Dievas yra toks, ir Jėzus toks pat, ir tu turi turėti tokius pat jausmus.

Jei nemyli savo brolio, Jėzui nepatinka toks tavo elgesys. Jam nesvarbios tavo maldos. Mišių klausymas, aukos, jei tai neišaina iš tavo širdies, esančios taikoje su visais žmonėmis. Prisimink labai aiškius Jėzaus žodžius iš pamokslų nuo kalno: "Jei neši savo auką prie altoriaus ir ten prisimeni, jog tavo brolis turi šį tą prieš tave, eik pirmiau susitaikyti su broliu, ir tik tada, sugrįžęs, aukok savo dovaną". Tie žodžiai tau primena, kad Dievui labai patinka artimo meilė. Ji yra ir Dievo garbinimo pagrindas.

Jei norėtum duoti dovaną savo tėvui, kai esi susipykęs su broliu (arba tavo brolis su tavim), ką tau pasakytų tėvas? Susitaikyk ir paskiau atnešk kokių nori dovanų. Dar ir daugiau. Meilė nėra vien tik krikščioniškojo gyvenimo pagrindas. Ji yra taip pat tiesiausias kelias gyventi vienybėje su Dievu. Taip sako šventieji, taip patiria krikščionys, kurie gyvena jų tikėjimu. Jeigu jie pagelbsti savo brolius, ypač neturtingiems, auga juose pamaldumas, stiprėja vienybė su Dievu, jie pastebi, kad yra ryšys tarp jų ir Viešpaties. Ir tatai priduoja daugiau džiaugsmo jų gyvenimui.

Kaip turi įgyvendinti tą naują gyvenimo žodį? Nedaryk skirtumo tarp žmonių, su kuriais tenka susidurti, neišskirk nė vieno, bet padėk visiems pagal išgales. Tuo būdu paseksi Dievu Tėvu. Išlygink didelius ir mažus pykčio ir keršto pasireiškimus. Jie nepatinka dangui, ir tau apkartina gyvenimą. Neleisk saulei nusileisti, kaip sako Šv. Raštas, ant tavo rūstybės prieš bet kurį žmogų.

Jei taip elgies, visi tavo veiksmai patiks Dievui ir turės vertės amžinybei. Ar tu dirbi, ar ilsies, ar žaidi, ar studijuoji, ar esi su savo vaikais, ar išeini su savo žmona pasi-vaikščioti, ar meldies ar aukojies, ar atlieki religines praktikas, prideramas tavo krikščioniškam pašaukimui, viskas, viskas bus užskaityta dangaus karalystei.

Dangus — tai namas, kurį statai čia, o gyvensi tenai. Jis statomas meile.

*Iš italų kalbos išvertė
kun. Antanas Sabas*

AUŠRININKAS MARTYNAS JANKUS

JONAS MIŠKINIS

Šiomet sukako 35 metai nuo aušrininko Martyno Jankaus mirties. Jis buvo gimęs 1858 m. rugpjūčio 7 d. Mažojoje Lietuvoje, netoli Tilžės. Mirė 1946 m. gegužės 27 d. Vokietijoje. Jo tėvai buvo ūkininkai, iš kurių vėliau Martynas paveldėjo stamboką ūkį Bitėnų kaime, dešiniajame Nemuno krante, netoli Rambyno kalno.

Nors tais laikais, kai augo M. Jankus, apie tautinį susipratimą mažai kas tegalvojo, vis dėlto Jankus išaugo karštas patriotas, susipratęs lietuvis ir atkaklus kovotojas už lietuviybę. Jis, dvidešimt metų jaunuolis, drąsiai stojo į kovą už savo tėviškės ir visos Lietuvos išlaisvinimą. Tada jis pagarsėjo ne tik Mažojoje Lietuvoje, bet ir Vokietijoje, parašęs kaizeriui Viliui I protesto raštą, reikalaujamas lietuviams priklausančių teisių.

1881 m. jis susipažino su dideliu lietuvių kalbos ir lietuviybės mylėtoju dr. Sauerveinu, žinomo eilėraščio "Lietuviais esame mes gimę" autorium. Sauerveino dar labiau

paskatintas ir padrąsintas, susiradęs vienminčių ir talkininkų (J. Mikšą, M. Šernių, Višteliauską ir kt.) ir matydamas, kad Mažoji Lietuva priešingai galybei vargiai beatsispirs, ryžosi savo veiklą plėsti į Didžiosios Lietuvos pusę, tuo metu visai netekusią lietuviško spausdinto žodžio. Tuo būdu buvo paruošta dirva dr. J. Basanavičiaus "Aušrai" atsirasti.

Vokiečiai draudė ir naikino kitas kalbas. Dėl to M. Jankus maždaug taip rašė, kad po 1870-1871 m. karo su prancūzais vokiečiai, likę nugalėtojais, ryžosi visas kitas gimines ir kalbas ne tik Prūsijoje, bet visame pasaulyje naikinti. Tuo savo "galingumu" ir lietuvių kalbą 600 metų naikino, o paskui galutinai uždraudė. Išvijo lietuvių kalbą iš mokyklų, iš teismų ir kitų įstaigų. Toks prūsų valdžios pasielgimas nemaloniai įžeidė lietuviškai kalbančius lietuvius. Kilo nepasitenkinimas, kuris, kunigų malšinamas, pirma pasireiškė peticijomis į ciesorį Vilhelmą I. Vis dėlto į tas peticijas nebuvo kreipiama dėmesio. Tada gimė mintis, kad turi kovoti visa Lietuva. Kai prūsų valdžioje gyvena tik maža lietuvių dalis, o rusų valdžioje tebėra senoji galingoji Lietuva, kur gyvena per tris milijonus lietuvių, tai tikrai čia yra Kęstučio, Birutės ir Vytauto tėviškė, kurią sukėlus, jau būtų galima lietuviams išsilaikyti ir daug ką pasiekti. Dabar buvo galvota, kaip būtų galima prieiti prie rusų valstybėje gyvenančių lietuvių. Antrasis žingsnis — spausdintas žodis.

Taip, pasako M. Jankus, gimė sumanymas leisti lietuvišką laikraštį lotynų raidynų, skirtą ne Mažajai, bet Didžiajai Lietuvai.

"AUŠROS" LEIDIMO RŪPESČIAI

Tačiau neužteko tik sumanymo. Sumanymas gražus, bet sunkus. Reikėjo tam laikraščiui redaktoriaus, bendradarbių ir, žinoma, lėšų. Redaktorium tapo dr. J. Basanavičius, bet "Aušros" prenumeratos reikalas ir lėšos gulė ant M. Jankaus.

Dr. J. Basanavičiui gyvenant Prahoje, o pirmajam "Aušros" technikiniam redaktoriui J. Mikšiui pasitraukus iš leidimo ir redagavimo, pritariant J. Basanavičiui, redak-

torium buvo pakviestas J. Šliūpas. J. Šliūpą, slapta atvykusį į Bitėnus, M. Jankus laikė savo namuose. Be to, dat išpirkinėjo Otto Mauderodės spaustuvei duotus "Aušros" vekselius. Jankui tuos vekselius teko išpirkti, pardavus pusę savo gyvulių.

M. Jankui ir lėšomis, ir kitokiais būdais remiant, "Aušra" sėkmingai buvo leidžiama ir plito po visą Lietuvą. "Aušros" rėmimas buvo svarbiausias, bet ne vienintelis M. Jankaus darbas. Su J. Mikšu ir kitais susipratusiai Mažosios Lietuvos lietuviais jis įsteigė "Birutės" draugiją ir išleido lietuvišką dainų rinkinį, kuris daug prisidėjo prie lietuviškos sąmonės kėlimo anapus Nemuno.

1884 m. M. Jankus išleido "Aušros" kalendorių, kurio 5000 egzempliorių greitai paplito po visą Lietuvą. Jis buvo ne tik "Aušros" leidėjas, bet ilgą laiką ėjo ir jos atsakingojo redaktoriaus pareigas. Sustojus "Aušrai", pradėjo leisti "Garsą", o pasirodžius "Varpui", tapo jo talkininku.

DRĄSUS KOVOTOJAS

M. Jankus buvo tikrai garbingas žmogus, kuris visą savo gyvenimą skyrė lietuvių tautai. Jis savo giedriu optimizmu ir tikėjimu laiminga tautos ateitimi yra tautai grąžinęs daug paklydėlių, ne vieną silpnadvasį sustiprinęs, savo autoritetu išgelbėjęs daug žmonių. Jo tėviškė Bitėnai ištisais dešimtmečiais buvo lietuvių patriotų lankoma ir aršiausių žvalgybų sekama bei krečiama. Jis yra net 40 kartų sėdėjęs kalėjime dėl lietuviybės, bet nei kalėjimas, nei ūkio suvaržymai, nei trėmimai nepalaužė jo optimizmo.

Kilus pirmajam pasauliniui karui, M. Jankų ištiko dar kitokios nelaimės. Rusų kariuomenė, įsibrovusi į Rytpriusius, 1914 m. jį kartu su kitais Mažosios Lietuvos gyventojais ištrėmė į Rusijos gilumą, kur išbuvo iki 1917 metų. Grįžęs iš Rusijos, randa tėviškę, karo audros sugriautą. Besitvarkydamas ūkyje, ne tik randa laiko lietuviškam darbui, bet ypač parodo didelį veiklumą, ruošiant Mažąją Lietuvą prijungti prie nepriklausomos Lietuvos.

Nuo 1922 m. vadovauja Mažosios Lietuvos gelbėjimo komitetui, kuris ruošė

Klaipėdos sukilimą. Savo autoritetu jis parėmė tą svarbų žygį ir su nepalenkiamu nusistatymu siekė, kad Mažoji Lietuva kaip galima greičiau susijungtų su Didžiąja Lietuva.

Klaipėdos kraštą prijungus prie Lietuvos, M. Jankus ir toliau tebedirbo lietuvišką darbą, kurį jis nuo pat jaunų dienų pasirinko svarbiausiu savo gyvenimo uždaviniu. Rambyno kalnas buvo jo gyvenimo simbolis. Kai per Jonines kalne buvo rengiamos iškilmės, jisai, kaip tas senovės laikų vaidila, dažnai teberymodavo prie aukuro, simbolizuojančio jo didžius darbus, ir atvykstantiems ant Rambyno kalno pasakodavo apie nenykstančią tikrosios ir nepalaužiamos lietuviybės galią. Jis mėgdavo dalyviams sakyti:

Valdė mus kryžiuočiai, lenkai.

Valdė mus visokie stonai.

Šiandien viršus mūsų rankoj,

Šiandien mes lietuviai ponai!

M. Jankus tikėjosi savo gyvenimo kelią baigti numylėtuose Bitėnuose. Tačiau buvo kitaip lemta. 1939 m. hitlerininkams okupavus Klaipėdą ir visą jos kraštą, jis su širdgėla paliko gimtąją tėviškę — Bitėnus ir persikėlė į Kauną. Ir čia jam neilgai teko džiaugtis laisvosios Lietuvos gyvenimu. Bolševikams ją okupavus, jis labai skaudžiai pergyveno tas golgotines kančias kartu su visa lietuvių tauta. 1941 m. vokiečiams okupavus Lietuvą, naciai įsakė tuoj iš Karo muziejaus sodelio pašalinti Martyno Jankaus biustą. Tas įvykis labai jį paveikė ir prislėgė.

Antrosios bolševikų okupacijos metu M. Jankus tampa benamiu tremtiniu ir atsiduria Vokietijoje, prie Flensburgo, vargingoje pabėgėlių stovykloje. Čia gyvenant, jo sveikata ėmė silpnėti, ir 1946 m. gegužės 27 d. amžinai užgeso jo gyvybė.

Visiems lietuviams, o ypač jaunajai kartai, Martynas Jankus yra ir liks herojaus pavyzdys, kuris savo patriotiškumu, energija, veiklumu ir nepaprastu darbštumu bei ryžtingumu rodo "Aušros" pramintą kelią — kovoti dėl laisvės, dėl šventų idealų, kovoti drąsiai, be baimės, kovoti ligi galo!

Dalia Staniškienė

* * *

Nėra nieko gyvenime gražesnio

už tylą,

kurią randu

žiedų kvape,

vėjelio ošime,

varpu skambėjime,

vaikų jaunuos balsuos

ir vakare namo sugrįžtančių

ratų bildėjime . . .

Nėra nieko gyvenime brangesnio

už juoką,

kurią girdžiu

tyliuos įsimylėjusių balsuos,

laimingo kūdikio kryžstavime,

senelės pasakos beklausančių akyse

ir motinos, pagavusios sūnaus oran

paleistą sviedinį, lūpose . . .

Nėra nieko gyvenime saldesnio

už maldą —

bekylančių iš daugelio širdžių ir lūpų:

kūdikio kryžstavime,

įsimylėjusių šnabždėjime,

motinos šypsenoj,

senelės pasakoj,

varpų skambėjime,

ir ratų bildesy — žmonių,

begrįžtančių namo į savo židinį —

už maldą —

bekylančių tyloj ir juoke

į juoko ir tylos

Šaltinį ir Kūrėją . . .

LAIŠKAS LIETUVIAMS IŠ ROMOS (1981. V. 13)

NIJOLĖ JANKUTĖ

Mielieji skaitytojai,

Žmogus yra toks socialus sutvėrimas, kad neišpasakoti vargai jį labai slegia, o nepasidalinti džiaugsmu ir pergyvenimais išblėsta. Todėl noriu pasidalinti su jumis vienos ypatingos kelionės išpūdžiais. Jie tokie įvairūs, jų tiek daug — net galva svaigsta. .. Jokių būdu negaliu tų išpūdžių tik sau pasilaikyti.

Apie keliones, aišku, pasakojama nuo pradžios. Tačiau turiu sulaužyt įprastą tvarką ir pradėti nuo pabaigos, nes ši kelionė baigėsi neįprastai: visai netikėtai "Laiškų lietuviams" ekskursijos dalyviai tapo skaudaus istorinio įvykio liudininkais.

Po nuostabių kelionės dienų Egipte, Izraelyje ir Graikijoje, "Italijos sparnais" (Alitalia) skrendame į Romą. Paskutinis karališkas stabtelėjimas prieš pasukant namo. Lėktuvas nardo baltomis debesų pusnimis. Pučiasi milžinų galvos, griūva minkšti kalnai, kedenasi sruogos, plunksnos, patalai. "Kad tik laimingai! Juk šiandien trylikta. . . ateina mintis. Nesąmonė. Juk netikiu prietarais ir nežinau, kodėl atsiminiau, kelinta šiandien diena.

Štai netikėtai mėlynoj properšoj, žemai, mažytė ir nereali sekundei šmėkšteli Šv. Petro bazilika! Tokia, kaip tūkstančius kartų matyta atvirukuose, su jokių kitų pastatų nesumašoma, akimirksniu atpažįstama. Ji — Romos sinonimas. Šis miestas neišsivaizduojamas be Mikelandželo kupolo!

Vėl Romos aerodromas, iš kurio pradėjom kelionę į egzotiškus kraštus, tris valandas laukdami lėktuvo į Cairo miestą. Kada tai buvo? Prieš mėnesį? Prieš metus? Bet kalendorius sako — tik prieš 17 dienų. Mane intriguoja tas laiko reliatyvumas. Kelionėje dienos ištįsta į savaites, ir jauties lyg atvirkštinis astronautas, išpūdžių srauto pasendintas 100 metų, kada namie visi pasilieka jauni ir nepatyrę.

Patogiu turistiniu autobusu traukiam į Amžinąjį Miestą. Skvere tarp gėlių pasilieka ranką iškėlęs Leonardo da Vinci. Joks ki-

tas vardas, joks kitas veidas nebūty taip tinkamas Romos aerodromui. Leonardo, gimei šimtmečiais per anksti! Tik prieš 77 metus žmogus suprato tavo sparnų idėją.

Iš mūsų ekskursantų tik keli dar nesame buvę Romoj. Kada kelionės draugai dalinasi praeity ekskursijų prisiminimais, aš smalsiai dairausi pro autobuso langus. Naujoji Roma puošni įmantriais pastatais. Ne veltui italų architektai laikomi geriausiais. Pro šalį bėga daugiaaukščiai namai, tartum bokštai, tartum kolonos. Balkonai — bičių koriai. O vienas daugiabutis — lyg lengvai besiliečiančių vėduoklių pora. Bet netrukus kontrastu iškyla senoji siena, siauri vartai, ir mes — jau Amžino Miesto viduje.

Dairausi ir vis labiau nusiviliu. Man čia niekas neatrodo didingai, ar garbingai, ar iš tikrųjų senai. Pereito šimtmečio namai nudryžę, apsilupę. Gabalais iškritę tinkas, kreivos langinės, numinti laiptai, sienos ir tvoros aplipintos tūkstančiais nudriskusių skelbimų. Kiekviena plyta, kiekvienas akmuo aptekęs suodžiais. Purvo ir rūdžių latakais išrašytos sienos. . . Tik Koliziejus šmėkšteli pro langus didžiulis, imponantiškas, primenantis jaunatviškam susižavėjime skaitytą "Quo Vadis". Pravažiuojam garsiąją Maria Maggiore bažnyčią. Man norisi griebt šepėčius ir muilą ir... šveisti, šveisti, kad galėčiau įžiūrėti po amžių suodžiais paslėptą grožį. (Ak, kaip meluoja spalvoti atvirukai...).

Mūsų viešbutis "Hotel du Nord" toks pat apšepęs iš lauko, tačiau viduje stebėtinai švarus, net puošnus: marmuro laiptai, kilimai, veidrodžiai. Vos spėjam susirast kambarius, o jau laukia mūsų maloni žinia: prel. A. Jonušo rūpesčiu, vakarieniausim Šv. Kazimiero kolegijoje, o iki tada — trumpa ekskursija po miestą ir bilietas į šv. Tėvo audienciją bazilikos aikštėje. Na ir pavyko! Tas prelatas Jonušas — tikras keliaujančių lietuvių patronas, o Šv. Kazimiero kolegija — namai toli nuo namų.

Senamiesčio apžiūrėti važiuojam atskiromis grupelėmis mažais autobusiukais. Jei Cairo susisiekimas buvo chaotiškas, tai Romos — siaubingai chaotiškas. "Mes turim 4 milijonus gyventojų ir 2 milijonus automobilių", aiškina mūsų šoferis, ekspertiškai įsisprausdamas tarp dviejų Volksvagenų ir staigiu posūkiu išvengdamas susidūrimo su kitu autobusu. Atrodo, kad čia niekas nežiūri šviesų ir netiki tokiais išsigalvojimais, kaip lenkimo ar sukimo taisyklės. Mašinų srautas pilasi siauromis gatvėmis (man patinka, kad jų numerių lentelės turi išrašytą žodį *Roma*). Signalai šaukia bosais ir falsetais, o prie jų choro prisijungia vienas kitą aprėkdamai vairuotojai. Kadaise Cezaris, sutikdamas Kleopatrą, turbūt galvojo, kad Roma niekada nebus triukšmingesnė. ..

Riedam, šliaužiam, prasilenkiam su Volksvagenais ir sunkvežimiais čia per centimetrą, čia per plauką. Gatvėse išlapoję platanai, sienos pripieštos raudonų pjautuvukūjų, aplipintos raudonomis vėliavomis išmargintais plakatais. Nesuprantama toji itališka afera su komunizmu. "Mūsiškiams komunizmas — gera priemonė išliet visiems nepasitenkinimą, — sako šoferis, — pas mus jie, kaip Pepone. Žinot, iš 'Don Camillo'?" — "Jums reikia kito Mussolinio", juokauja vienas bendrakeleivis. "Dabar mums jau reikia dviejų", atsako šoferis.

Bevažiuojant matyti ir kitokių plakatų: šaukliai į referendumą balsuoti už arba prieš abortų įstatymus, kurie Italijoje yra ypač liberalūs. Aną savaitę šv. Tėvas griežtai pasisakė prieš vis labiau plintantį legalizuotą negimusųjų žudymą.

Pirmoji Romos "apžvalgų" stotis — Lateranas, bažnyčių motina. Kaip ir visi senieji Romos pastatai, ji aptekusi amžių purvais. Tačiau vidus — nepaprastas grožis! Čia reikėtų vaikštinėti kelias dienas, kad galėtum pasidžiaugti tuo majestotišku menu. Bet mes turime tik keletą minučių. Skubu, galvą užvertus į fantastiškas lubas. Iš tikrųjų, kaip Atėnuose sakė mūsų vadovė Marija Papayannis, senųjų bažnyčių lubos patraukdavo maldininką aukštyn, kaip pats dangus. . .

Iš Laterano skubam į Šv. Pauliaus baziliką. Kažkoku stebuklu, jos išorė švaresnė ir gražesnė už kitų. Šventoriuje auga didžiulės palmės. Viską dominuoja karinga šv. Pauliaus statula: Doctor Gentium laiko iškėlęs kardą. Ugningas buvo jis žmogus: kardu kovojo prieš Jėzų, o pašauktas — kovėsi žodžiu, kaip kardu, už Jėzų. Nieko jam nebuvo vidutiniška, nieko drungna.

Tolyn iš Romos važiuojam Via Appia keliu. Čia kadaise šv. Petras sutiko Mokytoją ir nusteбęs paklausė amžių neišdildytą klausimą — Quo vadis, Domine? Štai ir kukli koplytėlė, žyminti tą lemtingą susitikimą. Bet mes čia nesustojam: sukame į šv. Sebastijono katakombas.

Drėgmė ir šaltis pasitinka jau prie įėjimo. Ir, netikėtai, triukšmas. Prieš mus bruzda, klega būrys dešimtmečių mokinukų. Katakombos jiems pramoga. Kokia laimė vidury pamokų palikti nuobodžią klasę! O kaip saldžiai baugu leisti vis gilyn po žeme surizgusiais urvais! Mokytojas bejėgis sutramdyti tą klegesį, tą gyvastingą šurmulį 30 metrų gilumoje.

Man rodos, kad tie mokinukai čia tinka. Juk ir tada, kai šiuose urvuose slėpėsi pirmieji krikščionys, jų vaikai nerimo po žeme. Jie plėšėsi, kaip daigai į paviršių, į saulę, į laisvę. Iš jų išaugo antroji Geros Naujienos skelbėjų karta. ..

Mūsų vadovas — garbanotas raudonskruostis italiukas. Toks pat guvus, kaip tie bruzdantys mokinukai. Angliškai jis kalba neblogai, tik, deja, tas itališkas burbuliuojantis, dainuojantis akcentas!

Drėgnus urvus apšviečia elektrinės spinksulės. Kur jos nesiekia, vadovas blyksteli rankine lempute. Sienose prirašinėta vardų, pribraižyta žuvų — pirmųjų krikščionių simbolių. Visur tai didesnės, tai mažesnės nišos — karstų vietos. Krikščionys čia rinkdavosi ne tik laužti duoną vakarinėj agapėj, bet laidodavo ir savo mirusius. Romos valdžia, kaip jaunas vadovas aiškina, apie katakombas žinojo, tačiau kapinės buvo griežtas tabu, todėl krikščionių bendruomenės nariai, gyvieji ir mirusieji, galėjo tik čia saugiai jaustis.

Šv. Sebastijono katakombos — tik vienos iš daugelio, požemių tinklu juosiančios Romą. Pirmasis krikščionybės pagrindis. Daug jų buvo, dar daugiau tebėra. Žmogaus žiaurumas žmogui nemažėja. Negi iš tikrųjų Kristus veltui mirė, kaip sako pesimistai ir cinikai? Gal būtų jų teisybė, jei Išganytojas būtų tik miręs. Tačiau jis prisikėlė! O tai — didysis skirtumas. Tai jėga, palaikanti tuos, kurie apsisprendžia už Gėrį.

Su ta mintimi vėl išeinu į šiltą popietės orą, į šviesią Šv. Sebastijono baziliką, pastatytą virš katakombų. Čia puošniame altoriuje šventojo palaikai. Jis buvo vienas iš pirmųjų kankinių. Mirė, sušaudytas strėlėmis. Žiūriu į jo statulą: gyvos, šiltos, ramios formos. Net ir strėlė krūtinėje — tik graži puošmena... Kokia romantiška mirtis baltutėliame marmure! Ne tokia ji buvo Sebastijonui, kai baimė, kraujas, skausmas ir paskutinės abejonės temdė valią:

Pakeldamas akis aukštyn drebėjau,
Kad nepalaužtų valios man kančia —
Įsmigo štai pirmoji vilyčia,
Ir nerimas, o Viešpatie, praėjo.

J. Aistis

Vėl skubame, grūdamės į mažus autobusiukus. Susirūpinęs tėvas Vaišnys skaičiuoja savo "aveles". O jei kuri pasiklydo katakombose, kas tada? Aišku, kalta bus "piemu", ne "avelė". Mudvi su Irena jam nesakom, kad buvom ne į tą urvą nulindusios ir, raudonskruosčio italiuko minutei nebegirdėdamos, apsigandom truputį...

Pagaliau visi savo vietose. Atgal į Romą su triukšmu ir kvapą gniaužiančiais prasielenkimais! Mes linksmi: pagaliau važiuojam į Šv. Petro aikštę, į popiežiaus audienciją. "Pasitaikė, kaip akloms vištoms grūdas", džiaugiasi losangelietė Alfa, abiejose rankose mojuodama lietuviškomis vėliavėlėmis. "Netikėjau, kad Romoje jos bus reikalingos, bet sakau, tepasivažinėja trispalvė po pasaulį", aiškina ji magišką vėliavėlių atsiradimą.

Vėl dardam per užterštą Tiberį, prie autobusiuko langų prisiploję fotografuojam Šventojo Angelo tvirtovę, rudą, apvalią, tartum šokoladinį tortą. Posūkis šen, patriūbi-

jimas ten, ir prieš akis — Mikelandželo kupolas! Į aikštę renkasi žmonės, važiuoja pilni turistų autobusai. Prie bazilikos laiptų minia jau tiršta. Paliekam autobusiuką šoninėj gatvelėj prie aukštos Vatikano sienos ir pėsti skubam pirmyn. Tiek kartų atvirukuose matyta Berninio kolonada stebina didumu, bet nuvilia nešvarumu. Kaip visur, suodžių klodai bjaurina tobulas formas. Tik jaunučių popiežiaus sargų margadryžiai apdarai pagyvina pastatų pilkumą.

Pasibaigus dešinei kolonadai, mus pasitinka frakuoti, ordinuoti ponai. Tai šv. Tėvo audiencijų tvarkdariai. Jie nurodinėja vietas. Mums skirtas kamputis labai geras. Nors šv. Tėvo sostas tolokai, tačiau takas, kuriuo jis važiuos savo "popmobiliu", gal už 50 pėdų — patogų fotografuoti.

Vakaras vėsus, saulėtas. Lengvas vėjelis plukdo papurusius debesis virš aikštės. Būriai pilkų ir baltų balandžių rimtai tupi savo "ložėse" virš kolonados; būriai žmonių, linksmi klegėdami, renkasi savo vietas. Mes jau "nutūpėm" ant pilkų plastikinių kėdžių. Dairomės, kalbamės. Ponas Žilevičius, aki priglaudęs prie savo "bazoos", nuo kolonados "traukia" marmurinius šventuosius, vyskopus, pranašus. Retkarčiais jo blizgantis objektyvas užgriebia ir mus — mirtingus bendrakeleivius. Frakuotieji tvarkdariai vis dar atveda naujus žmonių būrius.

Žvalgausi į tas kolonas, statulas, langus, karnizus. Visa, kas vaikystėje buvo skaityta istorijos vadovėliuose, kaip nerealu ir nepasiekiamu, dabar, šį vėjuotą gegužės vakarą, yra tikra. Tik baisiai gaila, kad nematysiu bazilikos vidaus: audiencijų metu ji uždaryta, o rytoj jau išskrendam namo...

Staiga minios klegesys pakinta į linksmus šūkavimus. Didžiulis bazilikos laikrodis rodo 5,15 po pietų. Jonas Paulius II atvažiuoja! "Viva il papa! Tegyvuoja šv. Tėvas! Valio Jonas Paulius!" — aidi šūkliai, plazda įvairiaspalvės vėliavėlės. Mūsų Alfa užverbavo poniją Adelę į vėliavininkes. Adelė aukšta, šviesiaplaukė — puikiai tinka laikyti trispalvę. Nebėra abejonių, kas mes per vieni: plazda dvi vėliavėlės, o Alfa iš savo krepšio ištraukia net ir užrašą — Lituania.

Atvažiuoja, atvažiuoja! Linksmas susijaudinimas skalauja mus, kaip šilta banga. Visi ant kėdžių! Ištiesti kaklai, paruošti foto aparatai. Štai ir jis ant lėtai slenkančios mašinos platformos. Spusteliu kamerą. Gaila—nugara į mus, nes laimina minią kitoje pusėje. Bet kai apasukęs ratą važiuos veidu į mus, padarysiu gražesnę nuotrauką. Gerai, kad nežinau, jog daugiau nepadarysiu jokios nuotraukos, jog už 10 minučių šv. Tėvą praveš pro čia sukritusi ir kruviną... Nieko nežinom, nieko nenujaučiam. Kalbamės, stypsodami ant kėdžių, kaip gandrai. Energingosios mūsų vėliavininkės nusiiria pirmyn, visai arti tako, kuriuo šv. Tėvas eis į sostą.

Atvažiuoja! Antrą kartą atvažiuoja! Nuspiriu batus, kad tvirčiau stovėčiau ant savo pakrypusios kėdės. Minty anas šaltas spalio rytas Čikagoje, išpuošta Kalifornijos gatvė, ir Jonas Paulius atviram automobiliu pravežtas per greitai. .. Gerai, kad nežinau, jog šiandien jį praveš dar greičiau.. .

Linksmi šūkavimai jau čia pat. Gal šimtas pėdų. Nematau per žmones. Reikia ir ant kėdės stiebtis. .. Trys šūviai! Dulsūs, nerealūs... Balandžiai pakyla ir išsiskleidžia, kaip didžiulė pilka vėliava. Netoliese ima rėkti žmonės... Negaliu susigaudyt, kas įvyko. Viskas taip keista, tartum stovėčiau už stiklo, tartum sapnuočiau. Dar kelios sekundės, ir pro šalį pralekia popiežiaus automobilis. Matau tik juodas "carabinieri" kepurės. Aplink mane subyra tas nerealumo stiklas — žinau, kad įvyko kažkas baisaus. "Popiežių nušovė. ..", sako kažkas su skaudžia resignacija. "Egli è morto! Egli è morto! — pravirksta jauna italiukė. Bet minia per daug pritrenkta, kad isteriškai šauktų. Aplink tik murmesys, lyg miško šnarėjimas. Kaip? Kas? Kur sužeidė? Ar mirtinai? Ne. Taip... Tik peršovė.. . Ranką... krūtinę.., petį... Klausimai ir atsakymai verčiasi vienas per kitą, o virš galvų, sukdami aplink aikštę, jau kleksi mėlyni helikopterai ir dejuoja sirenos.

Prie garsiakalbio vienas po kito ateina prelatai ir keliomis kalbomis praneša, kad šv. Tėvas sužeistas, nežinia kaip sunkiai, bet

jau nuvežtas į ligoninę. Tikintieji prašomi melstis. Lėtai ir iškilmingai skamba skausmingoji rožančiaus dalis, kalbama lotyniškai. Balandžiai vėl ramiai tupi savo vietose, ir saulė jau nuriedėjo už mūrų. Vietoj debesų — vakaro danguj helikopteriai. Jų sraigtų kleksėjimas primena karą, šūvius, baime. Argi ne karas čia įvyko prieš pusvalandį? Viena fazė pasauliškios kovos prieš taikdarius, prieš žmoniškumo ir meilės skelbėjus.

Šeštą vakaro minia pradeda skirstytis. Išeiname ir mes. Senutė vienuolė, kuri sėdėjo netoli mūsų, vėl atitrepsi iš kažkur ir vokiškai paaiškina, kad užpuolikas turkas, kad jis sugautas, o šv. Tėvas persautas į vidurius. Tai ir buvo pati tiksliausia viso vakaro informacija.

Tylėdami sulipam į autobusiuką. Nesiriša kalba. Aplink mus vėl mašinų spūstis. Vėl sudejuoja sirenos, atskuba keli policijos automobiliai. Bet ir jie įstringa tarp kitų. Sirenos, triūbijimai, maišatis. Juodakepuriai "carabinieri" uždaro gatvę. Spėliojam, kas čia vėl nutiko. Iš kažkur ateina gandas, kad buvęs antras užpuolikas. Kad jį dabar gauda... Tuo tarpu mūsų šoferis, nebūtų romėnas, atbulas išvingiuoja mažom gatvelėm. Skubam į Šv. Kazimiero kolegiją vakarienės.

Prie gausių vaišių, užgėrus raudono ir balto vyno, atsiriša mūsų liežuviai: kas girdėjo du, kas tris šūvius? Kas ką matė? Kas kur stovėjo? Kokios paskutinės žinios. Ką pranešė televizija? Vaišingasis prel. Jonušas visu išklauso, su visais kalbasi, o žinias apie šv. Tėvo sveikatą mums atneša jaunas klierikas, vis bėgiodamas į kitą kambarį pažiūrėti televizijos.

Po vakarienės mažai belieka laiko apžiūrėti Šv. Kazimiero kolegijai, apie kurią tiek daug gero esu girdėjusi. Ne kartą čia viešėjusi Vena paskubomis aprodo įvairius kambarius, terasą, bendrabutį, dažnai priglaudžiantį Romoje besilankančius tautiečius. Nenoriai atsisveikinam su prel. Jonušu ir jaunuoju klieriku. "Žiūrėk, nepabėk, — sakome jam, — mums reikia lietuvių kunigų!"

Sugrįžę viešbutin, perkam laikraščius.

Šio vakaro laida — istorinė. Stambios juodos antraštės šaukia: ATTENTATO AL PAPA! SCONVOLGENTE GESTO DI VIOLENZA! Itališkai tai ne graikiškai — galima paskaityti, o kai ką net suprasti. Ko "neįkandam", kreipiamės į tėvą Vaišnį, kad išverstų.

Žinias beskaitant, atsiranda dar vienas geradaris, kuris pasišauna mus pavedžiot po Romą. Tai tėvas Rabikauskas, bažnytinės istorijos profesorius garsiajame Gregorianumo universitete. Jis Romoje gyvena jau 30 metų, taigi jau kaip ir tikras romėnas. Jo pasiūlymą priimam entuziastiškai ir trepsim siaurom gatvelėm — laimingos avelės tarp dviejų ganytojų — tėvo Rabikausko ir tėvo Vaišnio. Įdomu vaikščioti svetimame mieste naktį, jei eini su draugų būriu ir turi gerą vadovą. Toks buvo tėvas Rabikauskas — malonus, linksmas ir daug žinąs. Pravedė jis mus pro Kvirinalą — Italijos karalių rūmus (dabar prezidentūra), kurie man neatrodė karališkai, pro Panteoną, visų pagoniškosios Romos dievų šventovę; parodė karaliaus Emanuelio paminklą, išpuoštą kolonomis ir statulomis (gal todėl nepagarbiai vadinamą "vestuvių tortu") ir nuvedė į keturių fontanų, t.y. keturių obeliskų sankryžą. (Na, ir prisivežė romėnai iš Egipto obeliskų, tartum rąstų!).

Šis pasivaikščiojimas turbūt buvo maloniausias tėvui Vaišniui: jis vėlėjo gatvėmis, kuriomis vaikščiojo, būdamas Gregorianumo studentas. Jis mums parodė St. Andrea al Quirinale bažnyčią, kurioje laikė pirmąsias Mišias ir Šv. Ignaco bažnyčią, kur buvo išventintas kunigu.

Nepamiršo tėvas Rabikauskas mus nuvesti ir prie Trevi fontano. Kaip galima lankytis Romoje ir neįmesti pinigėlio į jo magiškus vandenį! Teška, šlama auksu apšviestos čiurkšlės, maudyamos nimfas, undinės ir jūrų arklius. Per petį metami skęsta turistų pinigėliai, ir man ausyse suskamba populiarinė dainelė "Three coins in the fountain". "Mesk, — ragina mane Emilija, — ne per tą, per kairį petį! Ir galvok sugrįžti!" Metu pinigą ir galvoju sugrįžti. . . į Jeruzalę. Arba į Galilėją. Ten, kur Žmogaus Sūnų

pajutau arčiausiai. O Roma, tu esi Amžinas Miestas, bet ne visų keliai į tave veda...

Vėl sėdžiu transatlantiniame Alitalia lėktuve. Visi sklaidom itališkus ir angliškus laikraščius. Ačiū Dievui, šv. Tėvas laimingai pergyveno sunkią operaciją, jo gyvybei pavojus sumažėjęs.

Vietato fumare! Allacciare le cinture! Rūkyti draudžiama! Užsisekite diržus! Perspėja blykčiojančios raidės. Ima staugti motorai. Kylam. Arrivederci, Roma! Nepaprasta kelionė baigiasi. Nežinau, koks fontanas begalėtų išburt tokią kitą. . .

"LINŲ MŪKOS" RELIGINĖ IR KULTŪRINĖ GELMĖ

KUN. V. BAGDANAVIČIUS

Šio straipsnio uždavinys yra sugretinti lietuviškas "linų mūkos" pasakas su senųjų kultūrų religinėmis tradicijomis, būtent su senąja Libano religija ir su Šumerų religija. Jos ir viena, ir kita yra atskirtos nuo mūsų laikų keleto tūkstančių metų. Kad šis sugretinimas būtų vaisingesnis, prašyčiau priimti porą metodinių nuorodų.

Pirmoji nuoroda yra ta, kad, studijuojant religines pasakas, reikia palikti nuošaly tuos sprendimus ar padalinius, kuriais pasaka iškart apibūdina savo personažus, vienus laikydama gerais, kitus blogais; vienus dievais, kitus velniais. Nuo to reikia dėl to susilaikyti, kad yra pastebėta, jog vėlesnės religinės kultūros pasmerkia, atmeta ir pavadina velniais ankstesnės kultūros dievus. Tyrinėtojo uždavinys yra į juos visus žiūrėti, kaip į savo religinės kultūros atstovus, ir iš jų pačių laikysenos išskaityti jų religines ar dorines pažiūras.

Antroji nuoroda, naudinga šioms studijoms, yra prisiminti religijų proistorės faktą, kad yra buvę žmonijoje religinių kultūrų, kuriose buvo labai stipriai išreikštas moteriškas pobūdis ir ne kartą reiškėsi, kaip priešingybė vyriškoms dievybėms ir jų atstovaujamosioms religijoms. Įvado ribos neleidžia

šio kultūrinio fakto įrodyti. Dėl to jis galėtų būti skaitytojų skeptiškai sutiktas. Tačiau, jį priėmus kaip hipotezę, daugelis religinių pasakų pasidarys iškalbingesnės. Moteriška religinė kultūra, kuri buvo seniai nuglėta, savo įvairiomis liekanomis yra išlikusi pasakose.

Turėdami šias nuorodas prieš akis, pereikime į pasakojimus apie linų kentėjimus, kurie mūsų tautosakoje yra žinomi "linų mūkos" vardu.

OŽKABALIŲ LEGENDA

Viena Ožkabalių legenda pasakoja apie merginą Mangarietą, kuri nebuvo labai graži, bet labai darbšti ir labai norėjo ištekti. Vieną naktį pas ją atėjo ponaitis, atsi-nešdamas valgio ir degtinės. Jis kalbino ją tekėti. Mangarieta atsisakė, kad neturinti gerų drabužių. Kitą vakarą jis atnešė jai ir drabužių. Ponaitis prašė, kad ji pasirašytų. Kitą rytą mergina rado butelyje tik šlapumą, o kišenėje — arklio išmatas. Ji nuėjo pasitarti pas vieną seną moterį, kuri paaiškino, kad pas ją buvo atėjęs velnias. Paaiškėjo, kad jo atnešti drabužiai buvo mirusio žmogaus oda. Senosios patarta, mergina prašė kitą vakarą, kad velnias jai atneštų medaus, paskui korių, vis atsisakinėdama pasirašyti. Prieš jam išeinant, ji priėjo prie jo galą siūlo, suvyto į kamuolį. Tu būdu ji sužinojo jo gyvenvietę, kuri buvo po bažnyčia.

Mergina, negalėdama jo atsikratyti, senosios patariama, savo duris užrėšo linais. Velnias tada negalėjo įeiti. Tai jis nuėjo pas seną moterį, prašydamas jam atiduoti Mangarietą.

"Ta moteris atsakė:

— Jei išlaikysi lino mūką, tai atiduosiu Mangarietą.

— Išlaikysiu, — sako velnias

— Na tai pasiversk į sėmeną.

Pasivertė. Ta boba tą velnią pasėjo; pasėtas gulėjo metus; paskui užakėjo, išaugo, vėlrovė tuos linus kelis metus, nukūlė, jau jam davė gana spragilais, paskui paklojo ant pievos, vėl gulėjo kelis metus, paskui prikėlė jau, nuvezė į pirtį mint, padegino ant ug-

nies, į mintuvus mint, išėmė iš mintuvų ir vėl į ugnį, iš ugnies vėl į mintuvus — ir neatlaikė tas velnias.

— Nenoriu, sako, — nė Mangarietos, nė čion kęst.

Ir neišlaikė lino mūkos. O Mangarieta taip likosi nuo paėmimo velnio" (Basan., Liet. pasakos, I, 43-45 psl., 26 nr.).

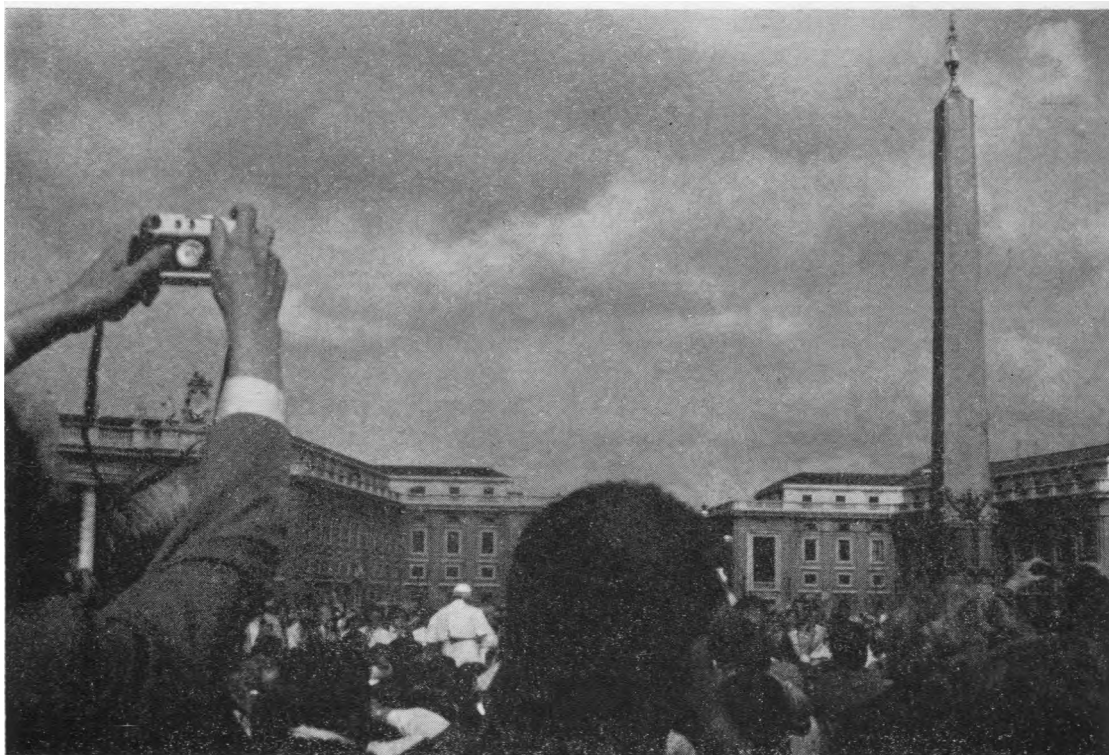
Kaip matome, čia moters partneris jau yra virtęs antdieviu, t.y. velniu. Tačiau jo gyvenimas po bažnyčia liudija, kad jis yra išlaikęs pozityvaus dieviškumo liekaną. Būdamas susijęs su mirusiais, jis yra giminingas dievams Orfėjui ar Odinui. Tačiau jis turi visiškai savitą kalbą, liudijančią jo senesnę prigimtį. Jis yra kankinamas moters ar net jos žudomas, panašiai kaip vyras žudomas Amazonės legendose. Simboliškai šioje legendoje jis yra taip pat nužudomas.

Velnio partnerė šioje legendoje yra paprasta moteris, tačiau jos patarėja, boba, savo sugebėjimu varžytis su velniu liudija turinti savyje transcendentinių jėgų. Jos kovos priemonė su velniu yra lino apdirbimo kultūra. Ji kviečia velnią į varžybas savo specialybėje — linų apdirbimo srityje. Šias varžybas velnias pralaimi.

James Frazer, garsus tautosakos tyrinėtojas, žino lietuvišką religinį personažą, vadinamą Boba, t.y. sena moteris. Ji yra paskutinis rugių pėdas rugiapjūtės metu, kuris paliekamas lauke. Kartais šis religinis personažas yra aprengiamas lėle ir, kuliant rugius, paguldomas su pėdais ir mušamas spragilais. Kas suduoda paskutinį smūgį, laikomas užmušęs Bobą. Kai kur Anglijoje tokiu būdu yra aprengiamas senas vyras ir taip pat kuliant mušamas (The new Golden Bough, abridged by T.H. Gaster, 1964 m., 447 ir 502 psl.).

ŠLEZVIGO APSKRITIES LEGENDA

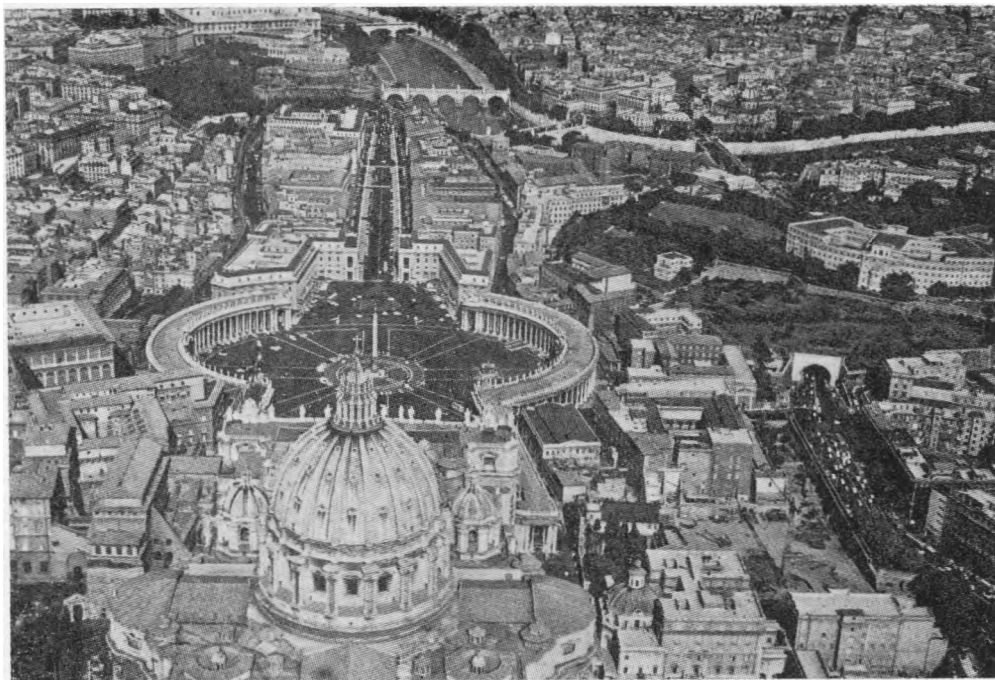
Vardas Mangarieta arba Margarieta vokiškoje tradicijoje yra susijęs su moteria, kovojančia su vyru. Apie vieną piliakalnį Šlezvigo apskrityje yra šitokia legenda. "Čia juodoji Margarieta kartą nukovė kunigaikštį. Ji su juo kariavo. Bet kai ji pamatė, kad jai nekaip išeis, pasiuntė jį pas jį vieną sukutą moterį ir liepė pasakyti, kad būtų netei-

Vidury matyti popiežius prieš pat pasikėsinimą. N. Jankutės nuotr.

Romos Forumo griuvėsiai.

Vatikano vaizdas iš lėktuvo.

Apaštalo šv. Pauliaus bazilikos vidus.

singa, jeigu dėl jūdvių turėtų žūti tiek daug narsių žmonių. Dėl to būtų geriau, kad ji ir jis vieni patys išspręstų ginčą. Kunigaikštis manė, kad su moteria susidorsias, ir pasiūlymą priėmė. Jiems bekovojo, karalienė jam tarė, kad jis galėtų jai duoti truputį laiko pasitaisyti savo galvos gaubtę. Kunigaikštis sutiko. Tačiau ji sakė, kad ji juo nepasitiki, jeigu jis kardo neišmeigs į žemę iki rankenos. Kunigaikštis tai padarė. Bet ji tada pasileido į jį ir nukirto jam galvą. Jis yra palaidotas Dronninghoi piliakalnyje, ir ten gyveną žmonės yra ne kartą jį matę sėdintį prie sidabrinio stalo” (Gustaw Schwantes, *Vorgeschichte Schleswig-Holsteins*, 1939 m., Neumuenster, 339 psl.).

Ši legenda liudija ne tik tai, kad Margarietos vardas yra susijęs su moteria, kovojančia su vyru, bet ji kartu yra mums ir perspėjimas, kad šioje studijoje ir kitose panašiose reikia susilaikyti nuo per greito personažų vertinimo ar smerkimo. Juos vertinant, tenka atsižvelgti į tas kultūras, kurioms jie atstovauja.

Grįžkime dabar prie Ožkabalių pasakos ir, apsipažinę, ką gali reikšti to pasakojimo moteris, pažvelkime, ką reiškia jos vyras.

Senos moters varžovas Ožkabalių pasakoje atstovauja savitai kultūrai. Jei moteris, kviesdama jį į varžybas, atstovauja ūkininkiškai, žemdirbiškai kultūrai, tai velnias čia yra žmogaus mylėtojas. Visas jo elgesys pasakoje yra žmogaus, būtent Mangarietos, vertinimas. Jis ją vertina iki tokio laipsnio, kad ryžtasi už ją kentėti. Leisdamasis į lino kentėjimų varžybas su senąja moteria, jis liudija savo sugebėjimą priimti įvairius kentėjimus, kad laimėtų žmogų.

RASEINIŲ LEGENDA

Naujos šviesos šitokiam kovotojui su moteria teikia Raseinių apskrities pasaka apie Onikę, tarnavusią Juoduosiuose Guduose. Ten ji susipažino su bernu, kuris garbino Balų dievaitį. Jis pamylėjo Onikę ir norėjo ją vesti. Tačiau gale metų bernas apsirgo ir numirė. Onikė negalėjo jo užmiršti. Naktimis ji verkdamas, labai sublogo ir pasidarė panaši į giltinę. Vieną tylią mėnesienos naktį bernas atsirado pas jos klėties duris su

savo arkliu. Jis pakvietė ją joti su juo kartu. Kai arklys pradėjo juos nešti, ugnis šoko iš po jo kojų, girdėjosi kaukimas ir tarsi žemė drebėjo.

Onikė pastebėjo, kad ir jos jaunikis, ir jo arklys buvo juodi. Ji, būdama katalikė, tikėjo Dievo apvaizdą. Tačiau jos jaunikis liepė jai numesti šalin knygą, kurią ji turėjo su savim. Paskui liepė numesti kryželį. Kai jie prijojo vieną trobelę, Onikė prašė jaunikio leisti jai nueiti į ją atsigerti. Ten ji rado bobelę, kuri buvo deivė. Ji apsiėmė Onikę išgelbėti iš jaunikio, kuris buvo atjojęs iš pragaro.

Naktį deivė išėjo pas jaunikaitį laukan, ėmė jam pasakoti apie visą linų vargą, linų pradžią ir pabaigą, kaip reik sėti, nuvalyti, išmušti ir pakloti, džiovinti, minti, brukti, šukuoti, verpti, austi, drobes baltinti, džiovinti ir t.t. Taip tai deivei besakojant, tam besiklausant, gaidys užgiedojo, o tas ištare: "Ak tai mano nelaimė, kad aš tavęs klausiau".

Jaunikaitis tada nujojo, nieko nelaukdamas. Deivė perspėjo Onikę, kad nereikia verkti mirusio jaunikio, ją pavaišino ir pamokė, kaip pareinant namo gintis nuo jo, jeigu ją užpultų. Ji, grįždama namo, pasiėmė knygą ir kryželį, kuriuos buvo numetusi. Kai ji išgirdo paskui ją atjojančią jaunikį, ji metė knygą, iš kurios pasidarė dideli kalnai, kuriuos jaunikis vos vos perkopė. Kai jis ją vėl prisivijo, ji metė kryželį, iš kurio pasidarė mūrai, apkalti geležinėmis tvoromis, pro kuriuos jis negalėjo prasiveržti. Ji pagaliau parėjo namo iš kelionės, kuri užtruko penkias dienas ir naktis. Po pusės metų ji numirė (J. Basanavičius, *Liet. pasakos įvairios*, II, 36 nr., 59-61 psl.).

Nekreiptume daug dėmesio į pasakymą, kad jaunikaitis buvo Balio garbintojas, nes vardai pasakose yra mažiau pastovus elementas, negu situacijos ar kompozicija, tačiau šis vardas įgauna daugiau prasmės, kai šalia jo yra ir kitas vardas — jo sužadėtinė Onikė. Mat Baalio religijoje, kuri reiškėsi rytiniuose Viduržemio jūros pakraščiuose, jo draugė ir sugulovė kaip tik yra Anath. Ji labai lengvai galėjo įgauti lietuviškosios

Onikės formą. Baalio religijoje ji atstovauja lytiškumui ir moteriškai jėgai. Naujai at-rastoje Ugaritų bibliotekoje Anath yra vaiz-duojama kaip Baalio išvaduotoja iš mirties. Ji nugali jo priešą Mot ir pasireiškia kaip deivė.

UGARITŲ LEGENDA

Ugaritų biblioteka buvo atrasta 1928 m. Sirijoje, tame krašte, kur ji prieina prie Vi-duržemio jūros, į šiaurę nuo Libano. Ši bib-lioteka yra iš 13-14 šimtmečio pr. Kr. Uga-ritų biblioteka yra lengviau įskaitoma, nes parašyta kalba, gimininga hebrajų kalbai (plg. J. L. McKenzie, Dictionary of the Bible, 907 psl.).

W. F. Albright yra išskaitęs toje biblio-terkoje informaciją apie deivę Anath. Ten yra legenda apie tai, kad po Baalio mirties visa gyvybė žemėje apmiršta. Tada jo sesuo mergelė Anath suranda Mot ir žiaurioje ko-voje jį nužudo. Su jo kūnu ji atlieka ypa-tingą apeigą. Albrights tai paduoda eilėraš-čio žodžiais:

"Ji nutvėrė Mot, kuris yra El sūnus; supjaustė jį kardu, rėčiu jį išsijojo ir išpustė, ugnyje jį degino, girnase sumalė, pasėjo jį lauke, kad paukščiai galėtų suėsti savo dalį tam, kad būtų sunaikinta jo sėkla" (From Stone Age to Christianity, 1957 m., Garden City, 232 psl.).

Mot reiškia mirtis. Jis yra dievo El sū-nus. Ir hebrajų kalba Dievo vardas yra El. Anath, sunaikindama Mot, sunaikina mirtį. Antra vertus, jo kūno išbarstymas po lau-kus liudija ano meto kultūrą įsitikinimą, kad tai suteikia dirvai gyvybę.

Šis eilėraštis yra parašytas apie 1400 m. pr. Kristų. Albright šitaip jį vertina: "Jo-kioje kitoje mitologijoje nerandame taip aiškiai sutapatinto dievo kūno su grūdu, ku-ris nuimamas kaip derlius, kuliamas, vėto-mas, kepamas kaip duona, pažeminamas į maistą... pagaliau pasėjamas kaip grūdas į žemę. Šios apeigos tikslas yra ne atgaivinti Mot, bet atgaivinti Baalį" (232-234 psl.).

Iš tikrųjų šis senas eilėraštis yra pilnas simbolinių prasmų. Kai į jį pažvelgiame po lietuviškos lino kančios mistikos, jis į mus prakalba savita kalba. Savo ritmika ši apei-

ga yra panaši į lino kančios ritmiką. Jeigu dar prisiminsime Šlezvigo pasaką apie mo-terį, žudančią vyrą, tai kontrastiška dvilypė šio eilėraščio prasmė dar labiau išryškėja. Anathos legendoje yra stipriai išreikštas ti-kėjimas žmogaus atgimimu, bet kartu ir ne mažiau stipriai paliudytas žmogaus žudymas. Žmogus čia yra suvokiamas kaip gyvastinga sėkla, bet kartu ir kaip naikinama sėkla. Per toli į šalį mus nuvestų gilinimasis, kokių implikacijų šis eilėraštis turi religijų istori-jai. Mums čia pakanka pažymėti jo formos panašumą lietuviškai lino kančiai. Tai mums liudija, kad lino kančios motyvas lygiuojasi su poetine bent 3400 metų senumo apraška.

Pastebėję "linų mūkos" mistikos pana-šumą su finkietiška Anath, dabar paimki-me kitą lietuvišką tos pačios pasakos vari-jantą, kuris dar plačiau papasakodamas Onos išrengimą, suveda ją gana arti su vie-na Šumerų legenda. Varijantas yra iš Ku-dirkos Naumiesčio parapijos. Jis taip pat tą moterį vadina Ona.

KUDIRKOS NAUMIESČIO VARIJANTAS

Legenda pasakoja apie tai, kad Onos mylimasis netrukus po vedybų mirė, o ji ne-siliovė šaukuisi savo mylimojo. Vieną mė-nesienos naktį jis atjojo pas ją ir pakvietė joti kartu.

"Kai Ona užsisėdo joti, ji apsikabino meiliai savo mylimąjį ir jojo abudu. Prijojo pirmas kapines, diedukas prakalbėjo:

— Šviesi diena mėnesiena, ar nebijai, Ona?

— O ko aš bijosiu prie savo mylimiau-sio?

— Tai nusivilk ir mesk jopkę

Ona nusivilko ir su džiaugsmu numetė. Joja toliau ir prijoja kapines kitas, diedukas prakalbėjo:

— Šviesi diena mėnesiena, ar nebijai, Ona?

O ji atsako:

— O ko aš bijosiu prie savo mieliausio?

— Tai mesk andaroką.

Ona numetė. Joja toliau ir prijoja tre-čias kapines:

— Šviesi diena mėnesiena, ar nebijai, Ona?

— O ko aš bijosiu prie savo mieliausio?
— Tai nusivilk ir mesk marškinius.
Ona nusivilk ir numetė. Joja toliau ir
prijojo kapines. Vėl tas diedukas kalbėjo:
— Šviesi diena mėnesiena, ar nebijai,
Ona?

— O ko aš bijosiu prie savo mylimiausio?
— Na tai mesk nuo kaklo tuos pančius
(škaplierius).

Ona nusikabino ir numetė. Joja toliau ir
vėl prijojo kapines:

— Šviesi diena mėnesiena, ar nebijai,
Ona?

— O ko aš bijosiu prie savo mylimiausio?

— Na tai mesk nuo kaklo tą lenciūgą
(rožančių).

Ona nusikabino ir numetė. Na jau Ona
visai nuoga savo mylimiausią dieduką apsi-
kabinus myluoja ir bučiuoja. Kai jie sustoja
prie tokios bakūžės, į kurią diedukas įėjo,
Ona, paskui jį įėjusi, rado lovelėje begu-
lintį velnią. Ona šūktelėjo:

— Dieduk!

Velnias sukrutėjo. Antrą kartą pašaukė —
velnias atsistojo. Trečią kartą pašaukė — vel-
nias atsistojo ir žengė prie Onos. Ona išsi-
gandusi pradėjo melstis ir bėgti. Ją išvedė
Motina Švenčiausia, liepdama bėgti, niekur
nesustojant. Bebėgdama pamatė žiburėlį, ra-
do bakūžę ir, įėjusi vidun, rado begulintį
savo dieduką. Diedukas sukrutėjo, atsistojo,
atsistojo. Ona šoko bėgti pro duris. Diedu-
kas, jos mylimas, pagriebė Oną į glėbį, įsi-
metė į lovą ir smaigia. Ona pamatė, kad
jai bus ledaka, pradėjo prašyti:

— Palauk, mylimasis, aš tau lino mūką
papasakosiu.

Ir pradėjo Ona pasakoti, kaip liną sėja,
užakėja; kaip linas auga, žydi, gelsta, noks-
ta; kaip liną rauna ir t.t. Taip jai bepasako-
jant, ir užgiedojo gaidukas: kakarieko!
Onos diedukas į smalą pasileido, ta bakūžė
nugrimzdo” (Basanavičius, Lietuviškos pa-
sakos, II, 113-115 psl.).

Kai skaitome šį Onos išrengimą iš dra-
bužių, esame linkę jį suprasti erotine pras-
me. Baalio ir žmonos religija pasižymėjo

stipriu erotiniu pobūdžiu, prieš kurį daug
kovojo Senojo Testamento religija. Tačiau
Naumiesčio (Ramoniškių kaimo) varijante
išskyla prieš akis aplinkybė, kad tas rituali-
nis Onos išrengimas įvyksta vis prie naujų
kapinių vartų. Kyla klausimas, ar šis išren-
gimas nereiškia laipsniško žmogaus mirimo.
Šią mintį ypač pakiša viena Šumerų legen-
da, dar nevysiškai išskaityta iš plytelių, kuri
vaizduoja Saulės deivės kelionę pas savo se-
serį, požemių valdovę, galbūt vaduoti savo
mirusio mylimo Tamuz.

ŠUMERŲ LEGENDA

Tamuz legendoje labai įsakmiai pasako-
jama, kaip palaipsniui prie septynių pože-
minės karalystės vartų Saulės deivė Inana
požemių karalienės tarnautojo priverčiama
išsivillkti iš visų savo papuošalų.

Prie pirmųjų vartų jai buvo atimta ka-
rūna. Prie antrųjų — skeptras. Prie trečiųjų
ji turėjo atiduoti kaklo papuošalą. Prie ket-
virtųjų vartų buvo atimtas jos krūtinės pa-
puošalas. Prie penktųjų vartų jai buvo at-
imtas aukso žiedas. Prie šeštųjų — jos krūti-
nės apdangalas. Prie septintųjų vartų buvo
atimti jos moteriški drabužiai. Ir taip palik-
ta visai plika, ji pasirodė prieš savo seserį,
požemių valdovę, ir septynis teisėjus. Jos la-
vonas buvo pakabintas ant stulpo. Po trijų
dienų ji buvo išgelbėta jos tarno, padedant
jos tėvui Enki, išminties valdovui. Ji buvo
atgaivinta, šešiasdešimt kartų ją apšlaksčius
gyvybės maistu ir vandeniu (plg. naują Sa-
muel N. Kramer vertimą — Sumerian My-
thology, Harper, 1961 m., 86-96 psl.).

Skaitant Šumerų legendoje ir Naumies-
čio pasakoje apie moters išrengimą prie
mirties vartų, netenka abejoti šių pasakoji-
mų kilmės giminingumu. Tikėjimas pastan-
gomis prikelti žmogų iš mirties Šumerų le-
gendoje aiškiai išreikštas. Lietuviškose le-
gendose mirties ir prisikėlimo tema yra kaž-
kaip susieta su lino kentėjimais. Gali net
kilti klausimas, ar lino mirtis ir jo laipsniš-
kas išrengimas nėra simbolinis deivės Ina-
nos vaizdavimas, žengiant į pomirtinę kara-
lystę.

Grįžtant prie Naumiesčio pasakos ir jos
ryšio su "linų mūka", tenka atkreipti dėmesį

į tai, kad ši pasaka, atrodo, turi dvi pabaigas. Viena pabaiga pasakoja, kad trobelėje Ona randa gulintį, t.y. mirusį, velnią, kuris keliai ir artinasi prie jos. Ona supranta, kad tai jos vyras. Iš jo išgelbsti ją Mergelė Marija.

Kitoje pabaigos versijoje Ona, keliaudama jau pati viena, randa trobelėje gulintį vyrą, kuris yra jos vyras. Šis keliai ir nori ją smaugti. Ją išgelbsti iš jo "lino mūros" pasakojimas, kai užgieda gaidys.

Šios dvi pabaigos liudija greičiausiai dviejų pasakų susipynimą į vieną. Tačiau kas jas suplakė į vieną tam pačiam vaidmeniui atlikti, t.y. išgelbėti Oną iš mirties pavojaus, paliko du skirtingus veiksnius: vienur Mergelę Mariją, kitur "linų mūrą".

FINIKIEČIŲ LINŲ KULTŪRA

Linų kentėjimo epopeja galėjo susikurti tik tokioje visuomenėje, kurioje linų kultūra buvo plačiai išsivysčiusi. O linų kultūra yra glaudžiai surišta su lininių drabužių kultūra. Tokios kultūros atstovai Europoje yra pirmiausia finikiečiai.

Homero laikų kultūrų tyrinėtojas M. Berard sako, kad tada finikiečiai jūrininkai savo švarumu kėlė nuostabą achajams, panašiai kaip olandai jūrininkai kėlė nuostabą aštuonioliktame šimtmetyje. Finikiečiai jūrininkai buvo lininės, skalbiamos drabužių kultūros puoselėtojai, o achajai ir albanai buvo "garbingai nešvarūs", pasipuošę auksu išsiuvinėtais ir taukuotais drabužiais. "Finikiečiai nešiojo baltus lininius, gerai išskalbtus, iškrakmolintus ir laidytus (prosintus), kantą laikančius drabužius, kurie buvo reikalingi dažno plovimo" (Stuart Gilbert, Jame Joyces Ulyses, 1957 m., 288-289 psl.). Šios kultūros atstovė Odisejoje yra Nausikėja, Finikiečių karaliaus duktė, kurią Odisejas sutiko pajūryje, kartu su draugėmis beskalbiančią. Ji Odiseją pakvietė į savo tėvo miestą.

Linų kultūra į Viduržemio pakraščius atvyko iš Azijos labai senais laikais. J. Andriulytė - Aleksienė, kalbėdama apie senojo Egipto linų kultūrą, sako, kad jų apdirbimo technika tik keliomis smulkmenomis tesiskiria nuo šiandieninės lietuvių audėjų techni-

kos. Jeroglifuose yra parašyta, kaip ir kada linus sėti, rauti bei apdirbti (plg. Senojo Egipto dailė, 1968 m., Vilnius, 63 psl.).

Kada ir kokiais keliais linų kultūra yra atėjusi į Lietuvą? G. Schwantes, pasiremdamas archeologiniais duomenimis, turi pagrindo sakyti, kad "linų pluoštas bronzos laikmečiu (Pabaltijy) yra labai retas dalykas" (469 psl.). Reikia manyti, čia ji yra atėjusi jūrų keliais. Ne visų čia ji buvo palankiai priimta. Lietuviškos laumių pasakos liudija, kad laumės buvo nepalankiai nusiteikusios prieš linus. Jos niekad neidavo į linų laukus. Taip pat lietuviškas velnias kartais negali įeiti pro duris, kurios yra užrištos linų pluoštu.

"LINŲ MŪKOS" RELIGINĖ PRASMĖ

"Linų mūros" legenda kelia daugiau klausimų, negu mes iškart galime į juos atsakyti. Sunku būti tikram, kaip šią legendą suprato tie, kurie ją sukūrė. Lengviau yra pastebėti, kaip ją suprato tos vėlyvosios kartos, kurios ją įjungė į krikščioniškąją tradiciją.

Šiuo atžvilgiu dėmesio vertas pats žodis "mūra". Kyla klausimas, kodėl pasakos sekėjai nesakė, kad čia yra lino *kentėjimai*, bet lino "mūra". Šis nelietuviškas žodis mūsų liaudies yra vartojamas, kalbant apie Kristaus kentėjimą ant kryžiaus. Kitokia prasme jis nėra vartojamas. Lino kentėjimų istorijon šis žodis galėjo patekti ne kitaip, kaip Kristaus "mūros" keliu. Tačiau kaip tik čia kyla kitas klausimas, kodėl tokiam pirmu žvilgsniu ūkiškam pasakojimui buvo priskirtas krikščioniškos simbolikos žodis. Tai galėjo atsitikti tik dėl to, kad šios pasakos sekėjai buvo įsitikinę joje esant išreikštą religinę paslaptį. Ir jie turėjo suprasti, kad čia eina kalba apie tokį kentėjimą, kuris turi sąryšį su žmogaus prisikėlimu iš mirties.

Žinoma, prieškrikščioniškų laikų žmogus apie prisikėlimą iš mirties galėjo turėti tik viziją. Bet tokią viziją jis tikrai turėjo. Negana to, atrodo, kad "linų mūros" simbolinė formulė yra pavaizdavimas prieškrikščioniškų tautų nujautimo, kad ilgai išsitęsęs kentėjimas turi ryšį su žmogaus pri-

Didžiausia pergalė

Juozas Vaišnys, S.J.

Daug pergalių yra pasiekęs Aleksandras Didysis, daug šalių užkariavęs Napoleonas, nemaža priešų nugalėjęs mūsų Vytautas Didysis, bet pati didžiausia pergalė — nugalėti patį save: savo puikybę, išdidumą, garbės troškimą.

Garsusis dailininkas Rubensas kartą vaikščiojo Madrido priemiesčiuose su savo mokiniais ir, įėjęs į griežto vienuolyno priėmimą, labai nustebęs, pamatęs menišką paveikslą, pieštą tikrai didelio talento artisto. Paveiksle buvo atvaizduota vienuolio mirtis. Rubensas ir jo mokiniai sustoję ilgai žiūrėjo

sikėlimu iš mirties. Ši mistinė formulė liudija ir tai, kad prieškrikščioniškų laikų žmogus suprato, jog ši palaima jam yra neprieinama. Tai liudija tie mūsų pasakų epizodai, kurie sako, kad velnias ligi galo lino kančios neįstengė išgyventi, tuo būdu nesulaukdamas šios kančios palaimos.

Grįžkime dar kartą prie žodžio "mūka" ir pastebėkime, kad ir krikščioniškoje vartosenoje šis žodis yra ne realybė, o tik simbolis. Jis nesako "Kristaus kančia" (tai būtų realybė), bet "Kristaus mūka". Tai yra Kristaus kančios plastinis pavaizdavimas. Turint tai prieš akis, galime atkreipti dėmesį į tai, kad tiek lietuviškose pasakose, tiek krikščioniškoje tradicijoje žodis "mūka" tebėra toje pačioje vaizduotinėje, o ne tikrovinėje plotmėje. Tai galėjo būti palengvinanti aplinkybė ši krikščioniškosios tradicijos žodį įvesti į labai senos kilmės mitologinį pasakojimą.

į tą paveikslą, negalėdami atsistebėti jo meniškumu.

— Bet kas galėtų būti jo autorius? — paklausė Van Dyck, mėgstamiausias Rubenso mokiniys.

— Apačioje paveikslo buvo parašytas vardas, — aiškino Van Thulden, — bet jis yra kruopščiai išskustas.

Rubensas paprašė pakviesti vienuolyno viršininką, norėdamas su juo pasikalbėti. Atėjęs senam vienuoliui, Rubensas tuoj paklausė, kas tą nuostabų paveikslą piešė, koks yra jo autoriaus vardas.

— Autoriaus jau nėra šiame pasaulyje, — atsakė vienuolis.

— Ką? Jis miręs? — sušuko Rubensas.

— Ir iki šiol niekas nežino jo vardo? To vardo, kuris turėtų būti nemirtingas! Tas vardas turėtų aukščiau stovėti už mano. Aš, — tiesdamas vienuoliui ranką, iškilmingai ir mandagiai prisistatė dailininkas, — esu Petras Paulius Rubensas.

Paminėjęs šį vardą, išbalęs vienuolio veidas paraudo ir nušvito. Jo akys blizgėjo, kai jis žvilgtelėjo į Rubensą. Bet šis susijaudinimas truko tik kelias sekundes. Jis nuleido ir sunėrė rankas, kurios iš nustebimo buvo savaime pakilusios aukšty, ir visiškai ramiai pakartojo:

— Dailininko jau nėra šiame pasaulyje.

— Bet, tėve, pasakyk man jo vardą, ir aš jį paskelbsiu visam pasauliui. Aš jam suteiksiu užpelnytą garbę.

Ir Rubensas bei jo mokiniai, Van Dyck, Van Thulden, Jokūbas Jordaens, apsupo vienuolį ir maldavo, kad jis pasakytų dailininko vardą.

Vienuolis drebėjo. Šalto prakaito lašukai sublizgėjo jam ant kaktos. Lūpos konvulsiskai pradėjo virpėti, lyg norėdamos išduoti nuo seniai saugojamą paslaptį.

— Prašau, prašau, koks jo vardas? — nekantravo Rubensas ir jo mokiniai.

Vienuolis mostelėjo ranka ir tarė:

— Jūs manęs nesupratote. Aš sakiau, kad šio paveikslo autoriaus nėra šiame pasaulyje, bet aš nesakiau, kad jis miręs.

— O, tai jis gyvas? Jis nemiręs? Prašau pasakyti, kas jis yra!

— Jis atsisakė šio pasaulio garbės. Jis yra vienuolis.

— Vienuolis? Tai pasakyk, tėve, kuriam vienuolyne jis yra. Jis turi iš ten išeiti. Jei Dievas jam suteikė tokį talentą, jis neprivalo jo palaidoti vienuolyne. Dievas jam davė ypatingą misiją, ir jis turi ją atlikti. Pasakyk man to vienuolyno vardą, kur jis yra pasislėpęs, ir aš ten eisiu, ir jį iš to vienuolyno išimsiu, ir suteiksiu garbę, kuri jam priklauso. Jeigu jūs nesutiksite, aš kreipsiuosi į Šv. Tėvą, kad jam įsakytų palikti vienuolyną, grįžti į pasaulį ir vėl imti į rankas teptuką. Tėve, popiežius mane labai vertina ir sutiks su mano prašymu.

— To vardo aš jums nepasakysiu. Nenurodysiu nė vienuolyno, kur jis yra prisiglaudęs, — kietai atsakė vienuolis.

— Popiežius Tamstai įsakys! — karščiausi Rubensas.

— Klausykite, — jį ramino vienuolis, — prašau manęs ramiai paklausti. Ar jūs manote, kad tas žmogus, iki nutarė palikti pasaulį ir atsisakyti garsaus vardo bei garbės, neturėjo pereiti per baisią kovą su savimi? Ar jūs manote, kad jis nepergyveno daug kartaus skausmo, daug žiaurių valandų, iki suprato, kad viskas šiame pasaulyje yra tuštybė? Leiskite jam numirti ramybėje, leiskite jam pasilikti toje prieglaudoje, kur jis pasislėpė nuo pasaulio skausmų. Nusiraminkite ir apie tai negalvokite. Visos jūsų pastangos būtų veltui. Grįžti į pasaulį ir išgarsinti savo vardą tam vienuoliui bus tik mažutė pagunda, kurią jis lengvai nugalės paprastu kryžiaus ženklu. Dievas jam neatsakys savo pagalbos. Pats Dievas jį ten pašaukė, ar manote, kad jis pakeis savo sprendimą?

— Bet, tėve, — spyrėsi Rubensas, — jis užkasa nemirtingą vardą!

— Šio pasaulio nemirtingumas yra niekas, palyginus su amžinu nemirtingumu! — rimtai atsakė vienuolis ir pradėjo kalbėti visai kita tema, norėdamas baigti tą ginčą.

Rubensas ir jo mokiniai išėjo iš vienuolyno ir grįžo namo tylūs, susimąstę. Ir vienuolis tyliai grįžo į savo mažutę celę. Priėjęs prie kryžiaus, atsiklaupė ir, paslėpęs

veidą rankose, karštai pasimeldė. Paskui atsisotojo, surinko visus savo teptukus, paėmė dažus ir išmetė pro langą į upelį, kurs tekėjo pro vienuolyną. Keletą sekundžių jis žiūrėjo į vandenį, kurs jo meno įrankius nešė tolyn. Akimirksniui jį apėmė kažkoks liūdesys. Tada vėl atsiklaupė prie kryžiaus ir atsiduso maloniu lengvumu.

Prisiminiau šį įvykį, pagalvojęs apie du pažįstamus jaunuolius, kurie, baigę gimnaziją, svajojo, mąstė, verkė ir liūdėjo, kovdami su savimi. Jis — gimnazijos sporto pažiba svajojo tapti koku nors čempionu, bet mokytojai, tėvai ir draugai patarė rimčiau pažvelgti į gyvenimą, užtikrinti sau ir tėvams ateitį — studijuoti mediciną, į kurią jis taip pat buvo linkęs. Taip, buvo truputį linkęs, bet ar galima tai sulyginti su sportu, be kurio jis negalėjo įsivaizduoti savo gyvenimo? Praėjo trys atostogų mėnesiai. Kitiems tai buvo poilsis, o jam — baisiausias gyvenimo laikotarpis. Svajojo, galvojo, skaitė ir meldėsi, liūdėjo, kovojo su savim, kančinosi, kol pagaliau apsisprendė už mediciną.

Ji — jau dabar visų vadinama prima donna — tesvajojo apie baletą. Neįsivaizduodavo, kaip galėtų būti laiminga be jo. Bet ir čia ant to šviesaus svajonių tako visu sunkumu užkrito įvairiausios ateities problemos, draugų ir artimųjų patarimai, svartymai, galvojimai, ilgesys, kančia ir ašaros. Vis dėlto po ilgos kovos su savimi baletu batukai užrakinti į spintelę (o gal ir į upę išmesti?) ir nueita į universitetą.

Niekas nesmerkia nei sporto, nei baletu, bet kartais aplinkybės žmogų verčia pasirinkti šį, o ne kitą kelią. Kartais reikia sugebėti nugalėti save, paaukoti tai, kas malonu, išsirinkti tai, kur šaukia vienokia ar kitokia pareiga. Kiekvienas žmogus, o ypač gyvenimui besiruošias jaunuolis, neturi nutolti nuo pedagogų siūlomo plano: primo — necessaria, secundo — utilia, tertio — iucunda. Pirmiausia reikia rinktis ir atlikti tai, kas reikalinga; paskui — kas naudinga; ir tik po to — kas malonu. Šiam išmintingam gyvenimo planui įvykdyti dažnai reikia labai daug jėgų, nes reikia laimėti pačią di-

džiausią kovą, nugalėti patį stipriausią priešą — patį save. Būtinai šiai pergalei ginklas — stipri valia.

Visi šaukia, kad dabartinis mūsų jaunimas yra blogas, kad jam trūksta rimtumo, mandagumo, drausmės. Bet labiausiai turbūt jam trūksta valios. Patogus gyvenimas, visokiausios civilizacijos teikiamos priemonės tartum išsėmė visas jo fizines ir dvasines jėgas ir pavertė jį kažkokiu lepšišku sutvėrimu. Nėra jame jėgos, nėra energijos, tik malonumų ieškojimas. Nemoka jis nieko atsakyti, nesugeba sau įsakyti, bet plaukia pasroviui, lyg suvytęs medžio lapas. Jam per sunku į antrą aukštą laiptais užlipti — ima keltuvą. Jis neišsivaizduoja, kaip galėtų pusę mylios pėsčias paeiti — visuomet sėda į automobilį, ima autobusą arba kartais net dešimt minučių pakėlęs nykštį išstovi, prašydamas, kad kas nors pavežtų. Jei taip yra fizinėje srityje, ne geriau ir dvasinėje. Jis nemoka nugalėti mažiausios pagundos. Jam pagundos nėra neegzistuoja, nes kiekvieną pagundą jis paverčia nuodėme. Tam nereikia jokių pastangų, jokio vargo, jokios kovos. Plauk kaip šapelis pavardeniui ir tiek.

Dėl visa to galime kaltinti auklėtojus, aplinką, bet, kitus kaltindami, negalime išteisinti paties jaunimo. Nesvarbu, kur tu begyventum, aplinkos įtaką jausi visur. Auklėtojai jaunimui yra reikalingi, bet tik tam, kad įstatytų į vėžes, į teisingą kelią, paskui tuo keliu reikia pačiam eiti. Juk nesi mažas vaikas, kad reikėtų nuolat už rankos vesti. Auklėtojai tau nurodo kovos metodus ir taisykles, bet kovoti turi tu pats. Geriausias auklėtojas nieko nepadės, jei pats nesiauklėsi. Valios tau niekas kitas neužgrūdins, tai gali padaryti tik tu pats. Tad nieko nelaukdamas pradėk. Išnaudok kiekvieną progą, kur gali pasirodyti žmogum, t.y. tokiu sutvėrimu, kuriame viešpatauja ne kūnas, o dvasia. Žinok, kad ne viskas tinka žmogui, ko kūnas siekia. Mokėk, kai reikia, jam duoti neigiamą atsakymą. Nemanyk, kad taip elgdamasis, turėsi tapti griežtu asketu, nemanyk, kad turėsi atsisakyti kiekvieno malonumo. Ne, toks elgesys tave tik apsaugos nuo nelaimių, nuo sąžinės graužimo,

nuo liūdesio. Jis tau suteiks tikrą džiaugsmą, nes žinosi, kam gyveni, žinosi, kas esi, suprasi, kam aukojiesi ir dėl ko kovoji.

Tie du jaunuoliai ilgai kankinosi, daug ir sunkiai kovojo su savimi, galbūt ne vieną nemigo naktį praleido, kol pagaliau suprato, kuriuo keliu pasukti, kad nepaklystum. Vienuoliui buvo lengviau: jam užteko trumpos maldos visiškai nusiraminti ir atmesti pagundas. Dėl to, kad jo valia buvo užgrūdinta. Nuolatinė kova su kasdien pasitaikančiomis sunkenybėmis, nuolatiniais mažais laimėjimais jis pasiruošė net ir sunkiausios kovoms, jis išmoko smogti lemiamą smūgį net ir didžiausiam priešui — savo puikybei.

Jei nuolat nesiruoši, netreniruosi valios — gyvenime nieko nelaimėsi. Tavo gyvenimas tada bus nuolatinė klaida. Nė pats nepajusi, kaip nuolat iškeitinėsi džiaugsmą į liūdesį, malonumą į kančią, amžinybę į akimirsnį. Labai teisingi yra filosofo Stuart Mill žodžiai: " Kas nemoka atsakyti to, kas leista, sunku tikėtis, kad jis visuomet atsisakytų ir to, kas neleista".

Atvirumo valandėlė

Gyd. A. A.

Gydytojo profesija, ypač psichiatro, psichoterapeuto, įpareigoja gerai pažinti ne tik ligonių, bet ir daugumos sveikų žmonių psichologiją, pasaulėžiūrą, moralines vertybes. O tai nėra taip paprasta. Sveikieji nelinkę atvirai pasakotis apie savo įsitikinimus, savybes, intymiuosius reikalus, silpnybes, kaip tai daro žmogus, prispirtas ligos. Todėl stengiuosi išnaudoti kiekvieną artimesnį kontaktą su sveiku žmogumi. Neseniai man kaip gydytojui teko kalbėtis su jaunais, dar kariuomenėje netarnavusiais vyrais — aštuoniolikmečiais. Jų išsilavinimas nevienodas. Vienas jų atsakymas į mano klausimą ir privertė imtis šio straipsnelio. Klausimas buvo toks: "Jeigu jums gerai pažįstama ir patraukli mergina kviečia praleisti naktį kartu ir jūs žinote, kad jos tėvai šeštadieniui išvykę, eisite ar ne?"

Užklausia 52 jaunuosius vyrus nuo 18 iki 23 metų. Atsakymai buvo tokie: 40 — "taip", "be abejo", "be abejo, taip", "kodėl gi ne?"; 2 — "jeigu pažįstama — taip", 2 — "jeigu myliu — taip"; 1 — "jeigu ketinu vesti — taip"; 2 — "jeigu nebus prieita iki intymų santykių — taip"; 5 — "ne".

Labai įdomu palyginti atsakymus tų, kurie atsakė "taip" ir kurie "ne", jų motyvus, kodėl būtent taip pasielgtų? Pirmieji tvirtino: tokio pasiūlymo atsisakyti negalima, nes ne taip jau dažnai pasitaiko; kad neižvelgia čia nieko blogo; kad esą jau pakankamai suaugę. Atsakiusieji "ne" pateko į keblią padėtį, bandydami aiškinti savo atsisakymo priežastį: "sunku pasakyti", "taip paprastai tokie dalykai nedaromi", "tai mano asmeninis reikalas". Ir nė vienas iš jų neapeliavo į moralinius įsitikinimus.

Ką rodo šios apklausos rezultatai?

Mano manymu, galima padaryti keletą svarbių išvadų:

1. Daugelio jaunų žmonių žinios apie vyro ir moters bendravimo psichologiją labai menkos.
2. Požiūris į asmenybę, jos vertę, intymaus artumo reikšmę — neteisingas.
3. Maža jaunų žmonių orientuojasi į moralines vertybes, į etiką — tiek bendrąją, tiek specifinę.
4. Nė vienas nemoka apie tai mąstyti.

Vadinasi, jaunimas ligi šiol, nepaisant kai kurios mokslinės populiariosios literatūros, neturi galimybės atvirai kalbėti šiais klausimais nei su suaugusiais, nei su bendraamžiais.

Visa tai rimtas priekaištas tėvams, mokytojams, visai vyresniajai kartai, taip pat ir jaunimui. Dėl to gali pasitaikyti, pasitaiko ir, jeigu padėtis nepasikeis, pasitaikys tragedijų asmeniniame daugelio jaunų žmonių gyvenime. Žinoma, anksčiau kildavo daugiau tragedijų dėl to, kad intymus artumas buvo ypatingai sureikšmintas, nekaltybė, ištikimybė — idealizuota. Tačiau laikyti intymumą kažkuo įprastu, natūraliu, fiziologišku, paprastu — vadinasi, klysti dar labiau.

Neįmanoma trumpame straipsnyje pateikti pakankamai duomenų, išvadų, išmokyti galvoti, pasiūlyti moralinių vertybių sistemą. Tačiau paaiškinti klaidos esmę galima.

Klaida, kad žmonės sutinka ydingai bendrauti, sutinka priimti arba duoti labai svarbius, rimtus, didelius ilgalaikius dalykus kaip nesvarbius, nerimtus, nedidelius, trumpaamžius. Artumas turi sukelti stiprius, sudėtingus, ilgai truncančius gilius jausmus, ekstazę. Neužteks vien tik paties intymumo akto. Čia būtinas ir pakankamai gilus kito žmogaus pažinimas, ir pasitikėjimas, ir atsakomybė. Neįmanoma pasitikėti žmogumi ir jausti dėl jo atsakomybę, jeigu jis nerimtai žiūri į artumą, jeigu suartėti su juo lengvai gali bet kas ir bet kada. Tokiu atveju žmogus traktuojamas kaip daiktas, kuriuo galima pasinaudoti ir perduoti kitam.

Intymumas, kaip ir chirurginė operacija, negali vykti bet kokiomis sąlygomis, o tik tam tikromis, dažnai ypatingai palankiomis.

Kažkada suaugusieji buvo linkę gąsdinti jaunimą tuo, kad intymumas jauname amžiuje kažkas labai negera, pavojinga. Mūsų laikais, matyt, vertėtų pabrėžti, jog intymus gyvenimas itin puikus, kad galima būtų jį lengvabūdiškai žiūrėti, itin geras, kad būtų galima leisti jį pernelyg anksti, pernelyg skubotai.

- Afrikoje 1979 m. katalikai sudarė 12,4% visų gyventojų. Katalikų skaičius Afrikoje nuo 1979 iki 1980 paaugo 1.800.000.

- Čikagos arkivyskupija, turinti 2.380.000 katalikų, vis dar pasilieka didžiausia JAV-se, bet Čikagą vejasi Los Angeles su 2.230.000 katalikų ir Bostonas su 2.010.000 katalikų. Čikaga turi 1.264 kunigus pasauliečius, 1.251 vienuolį kunigą, 426 diakonus, 4.980 seselių ir 411 brolių vienuolių. Visose JAV katalikų skaičius pakilo iki 50.449.842. Kunigų JAV-se yra 58.393, seselių 122.653, brolių vienuolių 7.966. Seselių skaičius kiek mažėja, o brolių vienuolių — didėja.

- Viso pasaulio katalikų vyskupų konferencijos atstovai birželio 7 d., per Sekmines, savo programon įtraukė paminėjimą 1600 m. nuo pirmojo visuotinio Bažnyčios susirinkimo Konstantinopoly ir 1550 m. nuo visuotinio Bažnyčios susirinkimo Efeze.

Kokia aš laiminga, kad nenužudžiau savo kūdikio!

Vytautas Kasniūnas

Spauda rašo, kad Amerikoje apie vienas milijonas netekėjusių mergaičių šiuo metu yra nėščios. Apie pusę milijono negimusių kūdikių rengiamasi abortais nužudyti. Kita pusė yra pasiryžusi vaikus auginti. Dabar vis daugiau ir daugiau netekėjusių mergaičių, laukiančių kūdikių, ryžtasi juos auginti.

♦ ♦ ♦

Su Kazimieraičiu mudu buvome vienvardžiai, parapiečiai, gimę tais pačiais metais, lankėme tas pačias mokyklas, jaunystėje priklausėme toms pačioms organizacijoms. Ir skoniai buvo vienodi. Įsižiūrėdavome tą pačią mergaitę ir dėl jos varžydavomės. Buvo gražiai nuaugęs. Mes jį mergišium vadindavome. Pasibučiavimas buvo jo kasdieninė duona. Taip ir gainiodavo mergaites, kurios klykdamos gindavosi.

Vėliau jis paviliojo mano draugę ir ją vedė, vis girdamasis, kad gavo žmoną, niekieno nebučiuotą. Mane jis skirdavo į baikštuolių būrį, kurie laukia, kad juos mergaitė pirmoji pabučiuotų. O kad taip buvo, mudu su jo žmona Anele po kokios dešimties metų prisipažinome, kad ji mane pabučiavo.

Išgyvenę ir dainose išdainavę, kad draugai esam, draugai būsim ir draugai amžiais paliksim, nors jis, žmonos įtaigaujamas, politinėse pažiūrose pasuko kairėn, mes ir toliau gerai sugyvenome. Komunistai, įsibro-

vę valdžion, kažkodėl juo pasitikėjo. Tarnyboje jis užkopė aukštokai, nors slapta dirbo pogrindyje ir daug padėjo žmonėms. Jis net ruošėsi įstoti į komunistų partiją, kad dar daugiau galėtų saviesiems padėti.

Atvykus į šį kraštą, mus išskyrė nuotoliai, bet atvira, nuoširdi draugystė neišblėso. Jiedu su Anele mane dažnai lankydavo savo ilgais laiškais, o aš išsipasakodavau naktimis telefoniniais pasikalbėjimais. Trumpiausias jūdvių rašytas laiškas buvo šešių mašinėlė rašytų puslapių, o mano trumpiausias pasikalbėjimas — pusvalandis. Kas tik tarp jūdvių nutikdavo, aš greitai sužinodavau. Spauda, knyga, šventės, parodos, visuomeninis gyvenimas taip pat užimdavo laiškuose žymią vietą, neišskiriant ginčų vaikų auklėjime, nesutarimo dėl naujų indų, kambarių dekoravimo ir pan. Mudvių draugystė su Anele plėtėsi, ir keliais svarbiais atvejais ji man pirmam pasakydavo savo rūpesčius, o tik paskui savo vyrui. Buvo ir slaptų pasipasakojimų, kuriuos tik po ilgesnio laiko pasakydavo savo vyrui.

Kai draugai pajuokaudavo, kad mudu įsimylėję, Vytautas tvirtindavo, jog manimi pasitiki. O aš atrėždavau, kad jis pirmiausia turi pasitikėti Anele. Išgirdusi tokias kalbas, Anelė tik ranka numodavo ir pasakydavo, kad tai šunų lojimas. Palos, palos, ir nustos. Kartą savo artimam draugei svečių būryje pasakė, kad kuo pati kvepia, tuo ir kitus tepa. Ir kai mudu su Anele po ilgesnio nesimatyimo susitikdavome, tai per savaitę neišsikalbėdavome. Palengva visi priprato ir pamatė, kad mes esame tik nuoširdūs draugai.

Mes aplankėme Anelę ir Vytautą Kazimieraičius, kai jie, sudėję į krūvą daug sukakčių, minėjimų ir švenčių (taip jie patys sakė), suruošė vieną didelę šventę. Bet pati didžiausia proga buvo ta, kad jų duktė Nijolė, kurios nebuvo matę trylika metų, atvyko su sūneliu Vytuku aplankyti tėvų. Nijolė buvo mano krikšto duktė, ir nuo vaikystės skautavimo dienų ji mane vadindavo skautininku.

Mudu su Nijole sutarėme, prisimint skautavimo dienas, surengti vienos paros iškylą. Kazimieraičių namas buvo priemiesty

je, ant gražios kalvos, prie didelės upės. Pasimėmė dvi vokiškas gumines baidares, dvi nedideles palapines, maisto ir vieną ankstyvą rytą, saulei tekant, pasileidome upe. Saulei įdienojus, pasiekėme miškelį, kur buvo įrengta stovyklavimo vieta. Buvo pirmadienis, ir savaitgalio stovyklautojai jau buvo išvykę. Mudu buvome vieni.

Kai prisigaudę žuvų rengėme pietus, Nijolė pradėjo pasakoti savo gyvenimo istoriją, ypač apie tą tryliką nežinios metų. Svarbiausia, ji norėjo išsipasakoti apie prarastą meilę motinai. Dėl to ji labai skaudžiai išgyvenanti. Tėvą ji mylinti.

Studijuodama ji draugavo su Mykolu ir paskiau labai jį įsimylėjo. Kai baigė studijas, tikėjosi, kad bus sužiedotuvės, o paskui sukurs šeimą. Mykolas ruošėsi doktoratui ir nors sakė, kad labai ją įsimylėjęs, bet sužiedotuves vis atidėliodavo. Jis draugavo ir su Audrone, teisindamasis Nijolei, kad juos riša bendra pasirinkta mokslo šaka. Draugai pajuokaudavo, kad jis joją ant dviejų arkliukų.

Kai Nijolė pasijuto esanti nėščia, pasisakė Mykolui ir planavo vestuves. Mykolas, užklyptas nelauktos žinios, raitėsi, kaip katinas. Nuo vestuvių gynėsi ir prašė padaryti abortą. Po kurio laiko pasisakė, kad taręsis su savo draugu gydytoju — nė šuo nesulos, ir nieko nekainuos.

Po to Nijolė pasisakė ir tėvams. Papasakojo ir apie Mykolo planus. Tėvas, nė nemirktelėjęs, griežtai pasipriešino, o motina, malė, malė, suko žodžius, dėstė plusus ir minusus, kol pagaliau pritarė Mykolo nuomonei. Girdi, ir Nijolė juk planavo siekti doktorato, o vaikų suspės susilaukti ir ateityje, nes ir metai dar jaunystėje apvainikuoti.

Kai Nijolė pasisakė Mykolui, kaip tėvai sutiko tą žinią, jis, lyg apsidžiaugdamas, atšovė, kad mama, būdama moteris, labiau suprantą, nes kas čia jaunystėje supaisys, kas yra vaiko tėvas.

— To man buvo per daug, — pasakojo Nijolė. — Jei būčiau turėjusi ginklą, būčiau apgynusi savo garbę. Galva apsvaigo, ir norėjau jį pasmaugti. Liejosi ašaros, kūkčiojimai. Staiga prisiminiau kūdikį ir pagalvo-

jau, kad tik jam nepakenkčiau. Valdydama kerštingą pyktį, kai Mykolas siekė mane pabučiuoti, trenkiau jam į žandą, ir numušti jo akiniai subyrėjo sienoje.

Grįžusi namo, Nijolė tėvų nerado — jie buvo išvykę į svečius. Dinkstelėjo mintis kur nors išvažiuoti, pasislėpti tarp nepažįstamų žmonių. Greitai susidėjo daiktus ir parašė tėvams laišką:

"Neieškokite manęs ir nepraneškite policijai. Savieji mane pasmerkė, gal svetimieji priglaus. Ačiū tėveliui. Mes visi esame gimę tryliktą dieną. Mes visada sakydavome, kad tai mūsų laimingas skaičius. Tryliktą mėnesio dieną aš, meile apsvaigusi, praradau skaisčių. Kai naujagimis sulauks trylikos metų, aš sugrįšiu su juo jūsų aplankyti. Mama mane norėjo įrikiuoti į žmogžudžių eilę. Savo kūdikiui aš nenoriu ruošti laidotuvių. Tėveli, aš iš Tavęs išsivežu didelį meilės kraitį. Jis mane gyvenime stiprins".

Nijolė išvažiavo į Texas valstiją. Smulkesnių gyvenimo įvykių pasakojimą atidėjusi vėlesniam laikui, pasakojo tik stambuosius. Pirmiausia pardavė automobilį, kurį tėvas buvo nupirkęs universiteto baigimo proga. Netrukus susirado darbą ir pradėjo studijas magistro laipsniui. Universitete susidraugavo su viena mergaite, kuri buvo tokioje pat padėtyje. Ji supažindino ją su tariamu advokatu, kuris už du tūkstančius dolerių gali surasti sutuoktuvėms vyrą. Taip vieną rytą jis pristatė pusgirtį vyrą, kuris sutinka oficialiai susituokti ir po kelių dienų išsiskirti, palikdamas jai savo pavardę. Nijolė prisipažino, kad buvo galima jį įsimylėti. Gražiai nuaugęs, baigęs universitetą, alkoholikas, narkotikas.

Besidairydama, į kurių užsienio kraštą galėtų išvykti, kad ir su žiburiu ieškodami, jos niekas nesurastų, gavo pasiūlymą iš vieno Arabijos krašto, jei paruoš doktoratą iš ligoninių administravimo ir pasirašys penkerių metų darbo sutartį. Žadėjo riebią stipendiją. Jai gimė sūnus, kurį pakrikštijo Vytauto vardu. Pasipuošusi ispaniška pavarde, tariai atsiskyrusi su vyru, ji gyveno Pietų Arabijoje ir buvo siunčiama į kitus Arabijos

Turinys ar forma?

(A. Kairio "Po Damoklo kardų", II)

Alė Rūta

Trisdešimties su viršum veikalų autorius Anatolijus Kairys ypač pagarsėjęs daugeliu įdomių, pakartotinai statomų, dramų ir komedijų lietuviškomis idėjomis bei savotiškais, dažnai avangardiniais, jų personažais. A. Kairys — vienas produktyviausių ir publikos laukiamų autorių.

Nuo dramaturgo posto jis dažnai "nuslysta" ir į platesnės apimties romanų siužetus. Pora jų — net premijuotų. "Po Damoklo kardų" pirmoji romano dalis buvo premijuota "Draugo" Romanų konkurse. Antrąją šio veikalo dalį autorius, atrodo, apsisprendė parašyti, kai pirmosios dalies turinys ir veikėjai susilaukė daug atsiliepi-

kraštus, kur padėdavo ligoninių administravimo darbe.

Vaikas augo daugiakalbis. Namie pagrindinė kalba buvo lietuvių. Mokykloje — angliskai ir prancūziškai. Gyvenvietės aplinkoje — arabiškai.

Kai Nijolė buvo Libijoje ir gyveno viešbutyje, slapta buvo rekorduojami jos lietuviški pasikalbėjimai su vaiku. Įtarė, kad jie šnipai ir turi slaptą kodą. Kartą ją net tardė. Ji slapta susirašinėjo su pusbroliu. Jis jai parašydavo visas naujienas ir siuntinėdavo spaudą.

Mykolas vedė Audronę. Iki vestuvių ji turėjo du abortus ir mirė nuo gimdos vėžio.

mų, net ir aštresnės kritikos, kaip, neva, būvę antisemitiška.

Dar nėra mūsų literatūroje pasitaikę, kad antroje dalyje būtų drastiškai pakeičiama pirmosios dalies pabaiga, ten jau "nužudytus" veikėjus paliekant gyvais. .. Taip išdrįso padaryti šis autorius. Ir kodėl ne? A. Kairys "pagimdė" romano žmones, jis gali daryti su jais, ką nori; kad tik mus įtikintų, kurie skaitome. Mane, eilinę skaitytoją, pakeitimai įtikino, ir su dėmesiu sekiau, ką išgyvena ir kur eina "Po Damoklo kardų" antrosios dalies veikėjai, kurie "gyveno" ir pirmoje dalyje. Jei žmogus ir idėja — romano siela, tai A. Kairys beveik tris šimtus knygų puslapių tuo pripildė sklidinai; ir ypač idėjomis.

Be abejo, pagrindinė romano mintis — laisvės kovos Lietuvoje, antrą kartą užplūstam raudoniesiems po Antrojo pasaulinio karo. Laisvės kovos, miško broliai, jų auka, beviltiška Lietuvos padėtis... Iš visų personažų vis tik gal pats ryškiausias — Gordonas, Lietuvos žydas. Jo psichologiniai lūžiai — gana gerai atskleisti, jo ir jo tautos likimas — išryškinti. Ar tai nebus autoriaus reakcija į pirmos romano dalies kritikas? Čia jis antisemitizmą, anot kritikų, atsvertė visiškai kitokiomis nuotaikomis. Pirmiausiai, nei ten buvo to antisemitizmo, nei reikėjo atsverti. Autoriaus gi valia, mūsų polemikos tarp žydų-lietuvių egzilinėje lietuvių periodikoje perkelta į romano puslapius ir vieto-

Jis dabar buvo našlys. Nijolė pasiuntė Mykolui užuojautą, kuri diplomatinio keliu atėjo su Vašingtono pašto antspaudu. Kaip pusbrolis rašė, Mykolas kraustėsi iš proto, beieškodamas Nijolės Amerikoje.

Didžiausia Nijolės problema — kaip grąžinti meilę motinai. Kitas svarbus reikalas — tai Mykolas. Atvykusi į Ameriką, ji paskambino Mykolui. Jis prisipažino ją mylįs, sakė, kad turįs teisių į vaiką, norįs ją vesti.

* * *

Mykolo reikalą atidėję vėlesniam laikui kitą kartą papasakosime, kodėl Nijolės motina pritarė dukters abortui.

mis beveik atrodo romano antros dalies pagrindiniu tikslu. Bet ir tai beletristikoje leidžiama, jei tai atliekama stipria forma, įtikinamai.

Atrodo, romano autorius į šias problemas labai įsigyvenęs ir gal net susijaudinęs, nes juntamas skubus įsigyvenimų srautas. Net ir įpinta publicistika natūraliai plaukia su įvykių ir išgyvenimų srove. Gal iš čia ir tarytum dvilypė forma: realūs pokario gyvenimo vaizdai, tai vėl sąmonės ir pasąmonės vaizdų bangos, kurios tarpais lyg ir ne-lauktai išsilieja virš tikrovinio gyvenimo.

Romano "gyvenime" irgi jaučiamas dvilypumas: lietuvių laisvės kovotojų kančios ir žydų problemos, kiek jos gali išryškėti Lietuvos ir Sovietijos žydų gyvenime. Gordonas — stipriausias personažas romane, ir tai gana įdomus personažas, nes jau ne taip dažnas mūsų literatūroje. Apskritai, romano turinys labai dramatiškas, ir šios knygos skaitytojas negalės atsitraukti, kol visą intrigų kompleksą, sekant autoriaus A. Kairio aprašomąjį ir pasąmonės gyvenimų srautą, neišnarplios.

Dėl romano formos norėčiau su autorium pasiginčyti. Ar geriau rašyti vien realistine forma, natūraliu aprašomuoju metodu, ar duoti valią pasąmonės bangoms, kurios ne kiekvienam skaitytojui gali būti lengvai suprantamos? Ir dar svarbiau: ar galima tas abi formas maišyti toje pačioje knygoje, toje pat realistinėje romano fabuloje? Man Anatolijus Kairys įdomesnis ir tikresnis ten, kur jis aprašo realius įvykius ir žmones, nes būna išradingas ir gerai valdo intrigą. Bet savo galutinio išpūdžio apie romaną "Po Damoklo kardu" taip ir neapibendrinsiu; norėčiau, kad kiekvienas skaitytojas susidarytų savo išpūdį. O perskaityti šią knygą bus visiems įdomu ir reikalinga.

"Po Damoklo kardų", romanas, II dalis, išleido Lietuvos Šaulių Sąjunga tremtyje 1981 metais, Čikagoje. Kaina 8 dol.

• Prezidento Reagano brolis Neil Reagan, dabar turįs 72 m. amžiaus, dar būdamas 18 m., apsisprendė ir tapo kataliku.

Paruošė VYTAS BUTVILA

BIRŽELIO ĮVYKIŲ MINĖJIMAI LAISVAJAME PASAULYJE IR PAVERGTOJE TĖVYNĖJE

Įvykių, datų minėjimai — tai dalis istorijos, iš kurios puslapių pažįstame praeitį. Istorijon nueina ir mūsų išgyventi įvykiai. Vieni gražūs, pavyzdžiu švyti, kiti klaidomis išrikiuoti, tretį, lyg po giedros tamsiai audrai atėjus, naikinantieji civilizaciją, kultūrą, visą žmoniją. Teisingai sakė buvęs Amerikos prezidentas James Garfield, kad istorija mus moko įvykiais, pavyzdžiais, o taip pat išpėjimais. Jos akys — tai geografi-ja ir chronologija. Iš jos lūpų kalbos galima spėti ateitį.

Tarp džiaugsmingų minėjimų turime ir liūdny, baisių, kuriuos išgyveno mūsų karta. 1940 metų birželis atnešė laisvai, puošniai žydinčiai tautai vergiją. Po metų kitas birželis — lietuvių naikinimą. Atsidūrėme tarp dviejų milžinų: Rusijos ir Vokietijos, kurių vadai užsimojo išnaikinti tautas, išžudyti jų įgeidžiams nepaklusniousius. Pasiskelbę žemės valdovais, Hitleris ir Stalinas suvaržė laisvę, paklusniesiems davė partijos bilietą, o nepaklusniousius naikino.

Birželio mėnesį mes rinkomės į bažnyčias pasimelsti už mirusius ir žuvusius brolius, būrėmės į sales, kad tos pačios nelaimės išgyvenimai, prisiminimai tų įvykių užgrū-dinta dvasia mus jungtų didžiajai kovai už Lietuvos laisvę. Mes norime, kad šioji mūsų karta perduotų jaunajai kartai tuos gyvus istorijos žodžius. Mes norime, kad mūsų balsą išgirstų kaimynai ir draugai, kad apie juos rašytų laikraščiai, kad skristų jie oro bangomis.

Prieš akis turime spaudos puslapius, atklydusius iš pavergtos tėvynės. Štai laisvoji pagrindžio spauda: "Katalikų kronika", "Aušra", "Vytis". O šalia — raudonomis raidėmis papuošta "Tiesa", komunistų partijos ir valdžios organas, bei "Literatūra ir menas".

"Su pergalės švente, draugai!" — didelėmis raidėmis šaukia "Tiesos" antraštė. Vedamajame straipsnyje "Didysis tarybinės liaudies žygdarbis" rašo: "Jau trisdešimt šešeri metai mus skiria nuo 1945-ųjų, nuo Pergalės pavasario. Į brandų amžių įžengė pokario karta — gimę, augę, mokęsi jau taikos sąlygomis. Bet pergalės Didžiąjame Tėvynės kare didybės nemažina laikas".

Kai komunistai nori jaunąją kartą apvainikuoti Lenino aureolėmis, pagrindžio "Aušroje" toji karta sako: "Mes gimėme sovietinėje vergijoje". "Vyčio" laikraštyje skaitome apie jaunus moksleivius, studentus, kurie savo didvyriška laikysena ruošiasi naujai laisvai "Pergalės šventei".

Pavergėjai iškapojo iš "Žemaitį" vaizduojančios statulos įrašą "Čia mūsų žemė" ir kitą labai skambų įrašą: "Per amžius bu-dėjau ir nepriklausomybę laimėjau". Bet šie žodžiai pasiliko gyvi jaunųjų galvosenoje. Iškapojo žodžius iš akmens, bet niekas nepajėgs jų ištrinti iš jaunimo širdžių. Tie žodžiai jiems liko gyvu simboliu. Vilniaus lietuviškasis jaunimas "Aušroje" sako: "Mūsų tėvynės Lietuvos valstybinė nepriklausomybė yra gyva mūsų širdyse".

Toliau "Tiesa" savo vedamajame prisimena žuvusius kare: "Nulenkime galvas! Dvidešimt milijonų tarybinių žmonių gyvybių nusinešė Antrasis pasaulinis karas. Niekada nepamirškime: dvidešimt milijonų! Žuvusiųjų kovoje, fašistų nukankintų. Didelis buvo kovotojų noras gyventi, bet dar didesnis — gyventi laisviems. Jie žuvo atlikę savo didžiąją pareigą — padėję sulaikyti, sutramdyti, sunaikinti iki tol dar neregėto žiaurumo žmonijos priešą — hitlerinį fašizmą".

O ar ne abu katilai vienodi? Ar komunizmas ir hitlerinis fašizmas nėra vienodi neregėto žiaurumo žmonijos priešai? Kodėl

taid juoktis, kaip tam puodui, kad katilas juodas? Ir koks gražus, teisingas yra tik vienas šio vedamojo sakiny: "Didelis buvo kovotojų noras gyventi, bet dar didesnis — gyventi laisviems". Ar tai ne grubus pasi-juokimas iš karių, kurie norėjo gyventi laisvėje? Dvidešimt milijonų žuvo, kad Stalinas ir jo draugas Brežnevas galėtų įgyvendinti vergiją. Laisvė liko tik žodžiuose, o vergija tikrovėje. Tai pamatai, ant kurių stovi leninizmo tvirtovė. Dvidešimt milijonų kankinių dar prieš karą žuvo Sibire, darbo stovyklose, kalėjimuose, tarp jų apie pusė milijono lietuvių, kurie troško tikrosios laisvės. Jiems visiems komunizmas buvo žemės pragaras.

Kai mes laisvu noru renkamės į sales minėti tragiškųjų birželio įvykių, pavergtoje Lietuvoje varu varomi žmonės į tariamus pergalės minėjimus. Praėjusiais metais ten buvo norėta iškilmingai paminėti Lietuvos okupacijos keturiasdešimtmetį. Šiais metais jie švenčia kitą tariamą pergalės šventę. "Minėkime didvyrių vardus!" — kviečia "Tiesa". "Juos iškalėme granite, išliejome bronzoje, o svarbiausia — įamžiname kartų atmintyje".

Galite kalti granite komunizmo vergiją nešančių savo karių vardus, galite išlieti bronzoje jų veidus, bet įamžinimas kartų atmintyje tik rodo, kokia nežmoniškai baisi komunizmo sistema, kuri buvo įvykdyta Lietuvoje ir tęsiama Afganistane.

"Tiesa" rašo apie nacių vykdytą tautų pavergimo ir masinio naikinimo politiką ir didžiuojasi komunizmo pergale, kurią atnešė socializmo statyboje užgrūdinta partija. O pagrindžio "Viltyje" dr. Algirdas Statkevičius klausia, už ką jis yra žiauriai kankinamas. Moksleivis Regimantas Paulionis pasakoja savo sunkius išgyvenimus, kai buvo verčiamas išdavikiškai tarnauti KGB organams. Tardoma Danutė Keršiūtė klausia, už ką ją taip žiauriai sumušė ir kankino. Ir tokių pavyzdžių šimtai.

Štai ką apie tai rašo pagrindžio "Aušra": "Ginasi pavergtoji Lietuva, ne žudydama, bet pati eidama mirti per tuos, kurie lėta mirtimi naikinami kalėjimuose, per nu-

žudytuosius, per laisvanorį Kalantą ir kitus susideginusius. Lietuva tiki savo prisikėlimu ir rodo pasauliui, jog nėra susitaikiusi su vergija, bet priešinsis, kol atgaus laisvę”.

Jie laukia ir mūsų ištiestos rankos, tad tieskime ją.

Minint Lietuvoje vadinamąją pergalės šventę, "Tiesoje" TSRS gynybos ministras skelbia: "Šiandien mūsų Tėvynė, broliškos socializmo šalys, visa pažangioji žmonija švenčia tarybinės liaudies pergalės 1941-45 metų Didžiajame Tėvynės kare 36-ąsias metines". Savo straipsnį jis šlovingai baigia: "Amžina šlovė didvyriams, kritusiems mūsų už mūsų Tėvynės laisvę ir nepriklausomybę!" Toji "laisvė" — tai kalėjimas, o "nepriklausomybė" — vergija.

Kaip tie šlovingieji didvyriai kovojo, "Literatūros ir meno" žurnale "Pergalės šventės" proga rašo Jonas Zinkus, "šiuo metu vadovaujantis Vyriausiajai enciklopedijų redakcijai, dalį Didžiojo Tėvynės karo praleidęs su kareiviška miline ant pečių ir karo korespondento bloknotu kišenėje". Savo straipsnyje "Nepamirškite mūsų" rašo: .. 1942 kovas. Balachnos miestas prie Volgos. Dirbu 16-osios šaulių divizijos busimojo laikraščio redakcijoje. Redakcija sukomplektuota, bet laikraščio leisti dar negalime. Nėra lietuviško šrifto. Hitlerininkams priartėjus, jis išgabentas iš Maskvos į Penzą ir Kuibyševą. Greitai bus atvežtas. Žingsniuojau į dalinį rinkti laikraščiu medžiagos. Saulutė jau pakilusi, bet šalčiai tebesilaiko. Milinės, kuriomis vilkime, angliškos, menkai tesaugo nuo žvarbaus oro. Ryt-dienai skirtą juodos duonos davinį suvalgo-me iš vakaro. Kitas maistas menkokas: karštas vandenėlis su keliais žirneliais, iš mandagumo sriuba vadinamas. Gelbsti košė. Bet, ir jos pavalgis, prieš šaltį sunkoka spirtis. . .

Divizijos karių būrys per pusnynus grįžta iš užsiėmimų. Artileristai. Domiuosi nuotaikomis”.

Kiek daug lietuvių žuvo, kokios buvo nežmoniškai sunkios kovos aplinkybės, skaitome šiame straipsnio skyriuje: "... 1943

kovo 6. Šiandien išspausdinome laikraščio numerį apie pirmąsias divizijos kautynes. Gyvenimas žiauriai iš mūsų pasijuokė. 1943 metų pirmajame numeryje paskelbėme, kad "Tėvynė šaukia" (lietuviškoji ir rusiškoji laida) lankys skaitytojus kiekvieną dieną, išskyrus pirmadienį, kada bus leidžiami Tarybinio informacijos biuro biuleteniai (juos pradėjome leisti dar prieš 1942 metų balandžio 5 ir neleisdavome tik tomis dienomis, kai jie patekdavo į laikraščio puslapius). Sekmadieninius busimojo dienraščio numerius žadėjome skirti grožinei literatūrai. Tačiau pažadą galėjome tesėti tik kelias dienas. Negi išleisi dienraštį, kai su visa žygio apranga žygiuojai pėsčiomis iki 40 km per parą! Mūsų numerį nuo numerio ėmė skirti vis didesni tarpai. O paskutiniu metu naujo numerio kariai laukė net 22 dienas. Varganos buvo tos dienos... Kiek įtempimo pareikalavo žygis į Aleksejevą! Siautėjo nepaprastai stipri pūga. Spaustuvės mašina kartu su daugeliu kitų transporto priemonių bei artilerijos pabūklų dalių įstrigo sniege. Vyrai per pusnis tempė ant savo pečių kulkosvaidžius, minosvaidžius, šaudmenų dėžes. Pritrūko pašaro, ėmė kristi arkliai, sutriko ir mūsų mityba. Beveik tik su šautuvėliais, menka šaudmenų atsarga mūsų kovotojai pasiekė Aleksejevą, jos rajone vasario 21 susidūrė su priešu ir vasario 24 pradėjo pirmąją, o vėliau ir kitus, divizijai vis nesėkmingus puolimus.

Nepaprastai sunku buvo, artilerijos ar tankų beveik nepalaikomiems, brendant iki juostos per gilų sniegą, kautis su Charoševskio ir Nogornos aukštumose įsitvirtinusiū priešu. Mūsų karių narsa buvo stulbinanti, jų pasiaukojimas ir didvyriškumas — masiškas. O rezultatas — liūdnas: tiek daug tokių brangių aukų. .. Traktoriai tik dabar atvilko mūsų spaustuvės automašiną. Džiugu, kad ir šitokiomis dienomis nepasiduodi baimei, atkakliai tiki pergale, o mūsų laikraštis vėl eina...”

Kokia žiauri gyvenimo tikrovė. Jie kovojo ir žuvo, kad sau ir savo tautai atneštų vergiją. O kas išliko gyvas, dabar mato tos "Pergalės šventės" farsą.

*Skyrių tvarko JUOZAS VAIŠNYS, S.J.
Patarėjas — PROF. PETRAS JONIKAS*

ŽODELIO NE RAŠYMAS DRAUGE IR ATSKIRAI

Žodelis *ne* gali būti arba dalelytė, arba priešdėlis. Kai jis sakinyje eina dalelyte, tai paprastai tik paneigia kito žodžio reikšmę, pvz.: *juoda duona — ne badas. Tas įvykis visai ne juokingas. Tai ne mano pieštukas. Ne visada ir jam pasiseka.* Taip pat žodelis *ne*, eidamas dalelyte, gali reikšti priešpriešą, pvz.: *Ne darbas, o žaidimas jam dabar rūpi. Jis čia atėjo ne mokytis, o tik išdykauoti.*

Kai žodelis *ne* eina priešdėliu, tai pagrindinio žodžio prasmę jis pakeičia priešinga prasme, pvz.: *laimė - nelaimė, geras - negeras, myli - nemyli* ir pan.

Tad apie šio žodelio rašymą su kitais žodžiais trumpai galima pasakyti, kad jis su kitais žodžiais rašomas drauge, kai yra jų priešdėlis, o atskirai — kai paneigia kito žodžio reikšmę ar išreiškia priešpriešą. Atrodo, kad ši taisyklė turėtų būti aiški, bet vis dėlto, taikant ją atskiriems atvejams, gali kartais kilti neaiškumų, tad bus naudinga plačiau apie šio žodelio rašymą pakalbėti.

Vienoks ar kitoks šio neigiamo žodelio rašymas priklauso nuo to, kas norima juo pasakyti. Kai kuriais atvejais jis žodį tik neigia, tarsi išjungdamas iš pasakytos minties, bet jo reikšmės nekeičia. Pavyzdžiui, J. Jablonskio pateiktame sakinyje *Ne mokslas dabar jam rūpi* žodelis *ne* nepakeičia žodžio *mokslas* reikšmės, o tik parodo, kad kalbamajam asmeniui dabar rūpi visai kas kita, tik ne mokslas. Kitais atvejais, kaip jau minėta, žodelis *ne*, virsdamas priešdėliu, pakei-

čia buvusią žodžio reikšmę, pvz.: *malonumas - nemalonumas, mažas - nemažas, toli - netoli* ir t.t. Paprastai šios aplinkybės ir nusprendžia žodelio ne rašymą: kai jis su kitu žodžiu nesudaro vienos sąvokos (naujos neigiamos sąvokos), tai rašoma skyrium, o kai jis pakeičia buvusią žodžio reikšmę ir su juo sudaro naują neigiamą sąvoką reiškiantį žodį, tai rašoma drauge.

Žodelio *ne* rašymas drauge ar skyrium daug priklauso nuo to, kurią kalbos dalį juo neigiame. Tik pirmiausia norime pakartoti ir pabrėžti, kad visuomet priešpriešiniuose sakiniuose žodelis *ne* su visų kalbos dalių žodžiais rašomas skyrium, nes tokiais atvejais naujos neigiamos sąvokos su jais nesudaro. Pvz.: *Jis ne lietuvis, bet lenkas. Jis ne išmintingas, bet kvailas. Ne tinginiauti, bet dirbti čia atėjau. Jei ne laisvu noru eisi į kariuomenę, tai būsi priverstas eiti.*

Paprastai žodelis *ne* drauge yra rašomas su veiksmažodžiais, su visomis jų išvestinėmis formomis (dalyviais, padalyviais, padalyviais), su ryškios veiksmažodinės kilmės daiktavardžiais, su būdvardžiais ir su būdvardiniais prievaisiais. Atskirai yra rašomas su daiktavardžiais, įvardžiais, skaitvardžiais, daiktavardiniais ir įvardiniais prievaisiais, prielinksniais, jungtukais. Tai yra tik bendra taisyklė, bet nemaža yra ir išimčių. Taip pat su kai kuriomis kalbos dalimis žodelio *ne* rašyba nėra galutinai nusistojusi: vienur rašoma vienaip, kitur kitaip, Gal bus naudinga pažvelgti atskirai į kiekvieną kalbos dalį.

1. *Su daiktavardžiais.* Kaip jau minėta, su daiktavardžiais žodelis *ne* paprastai rašomas atskirai, pvz.: *Ne vėjai pūtė, ne sodui užė, ne lelija lingavo* (liaudies daina). Čia žodelis *ne* nekeičia su juo einančių žodžių reikšmės, o tiktai juos neigia. Bet kai *ne* eina žodžio priešdėliu, tai, be abejo, rašoma drauge. Yra tokių daiktavardžių, kurie tik su šiuo priešdėliu ir tevartojami, pvz.: *nemokša, nenuorama, nerimas, nemiga, neapykanta, nebylys, neregys* ir kt. Bet kai kurie priešdėliniai daiktavardžiai gali būti vartojami ir be priešdėlio, pvz.: *nelaimė - laimė, nedarbas - darbas, neteisybė - teisybė, ne-*

taupumas - *taupumas* ir kt. Čia kartais galėtų būti rašybos neaiškumų, bet vis dėlto neturėtų būti sunku atskirti paprastą sąvokos neigimą nuo neigiamą sąvoką reiškiančio žodžio, pvz.: *Darbas—ne vargas, tinginystė — ne laimė* (priežodis). *Jam šokiai, ne darbas rūpi*. Šiuose sakiniuose yra išreikštas paprastas neigimas. O štai pora sakinių, kur tie patys žodžiais su priešdėliu *ne* išreiškia neigiamą sąvoką: *Kokia nelaimė jį ištiko! Po karo Amerikoje buvo didelis nedarbas*.

Čia norime priminti, kad, užuot sakius *nedarbas*, negalima sakyti *bedarbė*, nes šio žodžio reikšmė visai kitokia: *bedarbė* tai yra "darbo neturinti moteris".

Ne su daiktavardžiais rašoma drauge ir tada, kai su šiuo žodeliu sudaromas naujas žodis, priešingas kitam žodžiui, reiškiančiam asmenį, daiktą arba asmenų bei daiktų grupę, pvz.: *Lietuvoje gyvena ir nelietuvių. Stovykloje dalyvavo du šimtai skautų ir šimtas neskautų. Gyvulius skirstome į žinduolius ir nežinduolius. Vienos medžiagos yra liudininkės, kitos nelaidininkės* (kurios nepraleidžia elektros).

2. Su būdvardžiais. Žodelis *ne* su būdvardžiais paprastai sudaro naują sąvoką, priešingą teigiamai, todėl rašoma drauge, pvz.: *negeras - geras, negražus - gražus, nešaltas - šaltas, nešakotas - šakotas* ir kt.

Kartais žodelis *ne* gali tik neigti būdvardžio reikšmę, bet nesudaryti su juo naujos sąvokos, tada jis rašomas skyrium, pvz.: *Aš juk ne mažas vaikas, gali manim pasitikėti. — Aš visai ne sena! — atkirto eglutė. Tekėk už išmintingo, bet ne turtingo*.

Su aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio būdvardžiais žodelis *ne* paprastai naujos sąvokos nesudaro, tad yra rašomas skyrium, pvz.: *Jis už mane ne aukštesnis. Jis ne geriausias mokinys klasėje*. Tik palyginti retais atvejais žodelis *ne* gali sudaryti vieną sąvoką su aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio būdvardžiais, tada, žinoma, jis rašomas drauge, pvz.: *Smūgiai į duris darėsi vis nekantrėsniai. Veidmainiai — tai patys negarbingiausi žmonės*.

3. Su skaitvardžiais. Su skaitvardžiais žodelis *ne* vienos sąvokos nesudaro, tad pa-

prastai rašomas skyrium, pvz.: *Jau ne vienas man taip sakė. Jis ne pirmas, kurį šiandien sutikau*.

4. Su įvardžiais. Dėl tos pačios priežasties ir su įvardžiais *ne* rašomas skyrium, pvz.: *Dar ne visus išskaičiavau. Ji ne savo vaikus augina. Ne kiekvienas tai sugebės padaryti*.

Su įvardžiais *kas, koks, savas* žodelis *ne* kartais sudaro žodžius, turinčius būdvardinę reikšmę, pvz.: *nekas* arba *nekoks* reiškia "prastas, menkas", o *nesavas* reiškia "keistas, neįprastas". Iki šiol gramatikose paprastai būdavo sakoma, kad su šiais įvardžiais (*kas, koks, savas*) žodelis *ne* rašomas skyrium, bet dabar jau linkstama juos rašyti drauge. Drauge juos rašydavo ir kai kurie mūsų rašytojai, pvz.: *Bet ir tų buvo nekoks gyvenimas* (Žemaitė). Šiandien aš *nesavas* (A. Vienuolis). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (Vilnius, 1972) turi žodį *nesavas*, bet žodžių *nekas* ir *nekoks* dar jame nėra. Atrodo, kad jis (žodynas) juos yra linkęs rašyti atskirai. Manytume, kad pagal pirmiau duotą taisyklę, kur buvo sakoma, kad žodelis *ne* rašomas drauge, jeigu jis su kitu žodžiu sudaro naują sąvoką, gal būtų geriau ir šiais atvejais rašyti *nekas, nekoks, nesavas*.

5. Su veiksmažodžiais. Žodelis *ne* su veiksmažodžiais ir iš jų išvestomis formomis (dalyviais, padalyviais, pusdalyviais) visuomet rašomas drauge, išskiriant, žinoma, tik jau minėtus priešpriešos atvejus, pvz.: *Duok, Dieve, rasti, bet ne pamesti. Ne stovėti mes čia susirinkome. Pamokos metu turi klausyti, o ne svajoti*.

6. Su prieveiksmais. Su būdvardiniais ir dalyviniais prieveiksmais žodelis *ne* rašomas drauge, pvz.: *Jis nemeiliai į mane pažiūrėjo. Su melu netoli tenueisi. Laiškas buvo neįskaitomai parašytas. Vaizdas buvo neregėtini gražus*. Su kitais prieveiksmais *ne* rašoma skyrium, pvz.: *Ne visai pritariu tavo planui. Ateisiu, tik ne dabar. Man ne vis tiek, kur važiuosime*.

Su aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio prieveiksmais *ne* taip pat rašoma skyrium, pvz.: *Jis už tave ne mažiau gudrus. Jis ne išmintingiausiai pasielgė*.

Prieveiksmiams *kaip* ir *kiek* žodelis *ne* gali suteikti naują reikšmę, tada reikėtų rašyti drauge, pvz.: *Mano sūnus nekaip (prastai) mokosi. Mūsų kaimynas nekiek (nedaug) žemės turi.*

7. Su *prielinksniais* žodelis *ne* rašomas skyrium, nes vieno žodžio su jais nesudaro ir paprastai neigia ne atskiro prielinksnio, bet visos prielinksninės konstrukcijos reikšmę, pvz.: *Ne prieš dorą toks šėlimas. Tos avižos ne dėl to žąsino. Ne su vienu kirčiu medį nukerta.*

8. Su kitomis kalbos dalimis (jungtukais, jaustukais, dalelytėmis) *ne* rašoma skyrium, pvz.: *Kad tu būtum, mergužele, šakoj pasikorus, ne kad mane bernužėlį jauną paviliojus (daina). Ne tik man taip atsitiko. Ne per daug iš jo gausi.*

Tik jungtukas *nekaip* (vartojamas vietoj *negu*) yra rašomas drauge, pvz.: *Geriau būtų protingam, nekaip turtingam* (priežodis).

Dar galima pridurti, kad yra nemaža sudurtinių dalelių su *ne*, pvz.: *nebe, nebent, negi, nejaugi* ir kt. Šios rūšies dalelytės karais neturi net neigiamos reikšmės.

TRUMPAI IŠ VISUR

- Visuotinis anglikonų sinodas priėmė rezoliuciją, kuria reiškia viltį, kad popiežiaus Jono Pauliaus II atsilankymas Anglijoje 1982 m. pasitarnaus anglikonų ir katalikų vienybei. Taip pat sinodas išreiškė padėką karalienei Elzbietai II už atsilankymą pas Sv. Tėvą. Sinodas kvietė anglikonus prisidėti prie paruošiamųjų darbų sutikti popiežių Joną Paulių II. Pareikštas pritarimas ir tarptautinės teologų komisijos darbams, siekiant vienybės.

- Renė H. Gracida, II pasaulinio karo metu buvo skridimų inžinierius, dalyvavęs 32 kovos skridimuose virš Vokietijos, vėliau taip pasuko į religinį gyvenimą, kad tapo kunigu, o dabar yra Pensacolos-Tallahassee vyskupas.

- Europos vyskupų susirinkimas Austrijoje, Vienoje, liepos 1-5 d. savo svarstymų tema pasirinko vyskupų ganytojinę atsakomybę pasauliečių krikščioniškos veiklos atžvilgiu.

- Prancūzijoje išsikūrė Tikinčiųjų sąjunga, kuri siekia ugdyti brolišką visų religinių bendruomenių tikinčiųjų suartėjimą.

- Vakarų Vokietijos vyriausybė padovanojo popiežiui Jonui Pauliui II žymiausių savo krašto meistrų pastatytus pučiamųjų vamzdžių didžiulius kilnojamuosius vargonus, kurie sveria 32 tonas. Jie beveik 4 metrų pločio ir 4 m aukščio. Turi dvi klaviatūras, 840 pučiamųjų vamzdžių. Veikia varomi elektra. Skirti Švč. Sakramento koplyčiai Šv. Petro bazilikoje.

- JAV automobilių pramonės darbininkų unija paskyrė katalikų kunigui George Higgins aukščiausią savo organizacijos žymenį — Socialinio teisingumo premiją. Unijos pirmininkas Fraser pavadino kun. Higgins mylimu darbo žmonių draugu, pasižymėjusiu iškeliant pagarbą žmogui. Premijos įteikimo iškilmėse dalyvavo tūkstančiai darbininkų, kurie kunigą sutiko karštais plojimais.

- Vietname, Saigono mieste, areštuoti penki jėzuitų kunigai, jų tarpe ir provinciolas. Vietnamo katalikai mano, kad jie buvo todėl areštuoti, kad jėzuitai turi itin stiprią įtaką jaunimo ir intelektualų tarpe. Jėzuitų centras Romoje negali užmegzti ryšio su Vietnamo jėzuitais. Apie areštus pranešė "La Stampa" bendradarbis iš Saigono.

- Eugene McCarthy, 72 m. našlys, dešimties vaikų tėvas, buvo Warminster, Pa., išventintas kunigu. Anksčiau jis buvo kontraktorius. Kunigystei pradėjo ruoštis, kai 1977 m. mirė jo žmona. Jis sako: "Aš nenorėjau supamoj kėdėj sėdėti ir laukti graboriaus". Šventimuose dalyvavo jo vaikai, 19 vaikaičių, du broliai ir dvi seserys.

- Jungtinių Tautų Ekonominė ir socialinė taryba priėmė nuostatą prieš religinę netoleranciją ir diskriminaciją dėl religinių įsitikinimų. Dokumentas sako: "Niekas negali būti diskriminuojamas jokios valstybės, institucijos, asmenų grupės ar pavienio asmens dėl savo religijos ar kitų įsitikinimų". Maskvos blokas norėjo išvengti to nutarimo, siūlydamas šio klausimo sprendimą perkelti į Žmogaus teisių komisiją Genevoje, tačiau jų tas pasiūlymas buvo atmestas. Balsuojant, šis nuostatas priimtas 45 balsais. Prieš nebalsavo nė viena valstybė, bet Bulgarija, Gudija, Rytų Vokietija ir Sovietų Sąjunga susilaikė.

- Kardinolas Stefan Wyszyński, Lenkijos primas, visame pasaulyje žinomas kovotojas dėl žmogaus ir Bažnyčios laisvės, mirė gegužės 28 dieną, sulaukęs 79 m. amžiaus. Jo laidotuvėse dalyvavo šimtai tūkstančių žmonių, net ir komunistinės vyriausybės atstovai.

- Latvijos vyskupas Boleslovas Sloskans, išbloškėtas į tremtį, mirė balandžio 22 d. viename Belgijos vienuolyne, sulaukęs 87 m. amžiaus.

J. Pr.

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Kazys Bradūnas. UŽEIGOJE PRIE VILNIAUS VIEŠKELIO. Eilėraščiai, laimėję Lietuvių Bendruomenės 1980 metų literatūros premiją. Viršelį O. Virkau. Išleido "Ateitis" 1981 m. 112 psl., kaina 6 dol. Galima užsisakyti pas platintojus arba tiesiog "Ateities" leidykloje: 16349 Addison, Southfield, Michigan 48075.

Tomas Venclova. LIETUVA PASAULYJE. Publicistika. Akademines skautuos leidinys 1981 m. 292 psl., kaina 10 dol. Leidyklos adresas: 8913 S. Leavitt St., Chicago, Illinois 60620.

ŠVIETIMO GAIRĖS. Lietuviškojo ugdymo žurnalas mokyklai ir šeimai. Nr. 25. Redaguoja Stefanija Stasienė, 18112 Windward Rd., Cleveland, Ohio 44119. Administratorius Juozas Plačas, 3206 W. 65th Pl., Chicago, Ill. 60629. Metinė prenumerata — 4 dol., atskiras numeris 2 dol.

Arėjas Vitkauskas. PEGASUS ON STILTS. Savotiški eilėraščiai anglų kalba. 32 psl., kaina 1 dol.

Nuoširdi padėka "LAIŠKŲ LIETUVIAMS" rėmėjams

Po 7 dol. auoko: E. Zenkevičienė, M. Valaitis, M. Tumienė.

Po 6 dol. auoko: J. Ramonas, A. Kaspariūnas.

Po 5dol. auoko: P. Razminas, A. Puzinienė, B. Kukalienė, O. Rugelienė, M. Bajoraitienė, K. Jasiukevičius.

Po 4dol. auoko: Z. Sinkevičienė, J. Jusys, O. Martišauskienė, A. Baleišienė, K. Lietuvninkas, P. Žolynas, J. Kalainis, A. Šimkus, B. Sirbintaitė, M. Genčius, J. Zalagėnienė, P. Atkočiūnas, J. Jakševičienė, O. Romanas.

3 dol. auoko I. Borgogni.

Po 2 dol. auoko: A. Mauragis, M. Kapočienė, A. Braženas, J. Žvinakis, J. Kesgailienė, I. Kairienė, L. Murauskienė, P. Vilutis, A. Baleišienė, M. Kvedaras, B. Valavičienė, O. Alčiauskienė, V. Musonis, A. Stepaitis, O. Navickienė, A. Dragūnevičienė, B. Klierė, C. Surdokas, V. Stankus, E. Šlekys, V. Sonda, P. Jurkštas, A. Rimkus, O. Šimaitienė, L. Vilūnienė, J. Vasiukevičius, G. Ažubalis, L. Vansauskienė, G. Sirutienė, P. Balčiūnas, M. Krasauskas, J. Pleinys, G. Dambras, P. Simanauskas, A. Adams, V. Vitkienė, P. Misevičius, S. Čepas, E. Juknevičienė, J. Spurgis, O. Siliūnienė, E. Repšienė, K. Trečiokas, O. Jesiūnas, kun. A. Gleveckas, O. Krasauskas, R. Ziogarys, J. Gustainis, M. Grauzinytė, B. Tamošiūnienė, S. Ilginienė, kun. V. Karalevičius, S. Alšėnas, M. Vasienė, A. Kalnėnas, J. Gedrimienė, J. Paronis, J. Arštikys, S. Damašienė, E. Sinsinienė, M. Maskaliūnienė, kun. A. Bartkus, V. Mockienė, V. Sinkevičius, A. Garkūnas, A. Varneckienė, L. Senutienė, P. Norkus, J. Stankūnas, J. Guobužis, S. Grigaliūnienė, J. Alyta, V. Valaitis, A. Janušis, O. Nagelė, G. Indreika, Č. Masaitis, M. Tomiak, V. Sidabras, T. Šakienė, kun. J. Grabys, J. Žukas-Gliaudelis, R. Banionienė, A. Kašubienė, A. Žvirblis, L. Kerulis, R. Kriaučiūnienė, E. Josen, J. Leveris.

LAIŠKAI LIETUVIAMS — Tėvų Jėzuitų leidžiamas religinės ir tautinės kultūros mėnesinis žurnalas. Redaktorius — Juozas Vaišnyš, S.J. Redaktoriaus pavaduotojas — Antanas Saulaitis, S.J. Redakcijos nariai: Danutė Bindokienė, Algirdas Grigaitis, Vytautas Kasniūnas, Nijolė Užubalienė, Gediminas Vakarlis. Administratorė — Aleksandra Likanderienė. Adresas: 2345 W. 56th Street, Chicago, Illinois 60636. Telef. 737-8400. Nekalto Prasidėjimo Šv. Marijos Seserų spaustuvė, Putnam, CT 06260. Metinė prenumerata — 8 dol., atskiras numeris — 80 centų.